

WIELKIE
PYTANIA

GRZEGORZ
SZYMANOWSKI

Program nauczania filozofii zakres rozszerzony dla szkoły ponadpodstawowej (LO, Technikum)

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2019

Redakcja merytoryczna – dr Jolanta Sawicka-Jurek

Recenzja merytoryczna – prof. Radosław Cezary Gwizdon
dr Jan Łukasiuk
Katarzyna Szczepkowska-Szczęśniak
Agnieszka Ratajczak-Mucharska

Redakcja językowa i korekta – Altix

Projekt graficzny i projekt okładki – Altix

Skład i redakcja techniczna – Altix

Warszawa 2019

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

1. Wstęp – ogólna charakterystyka programu	4
2. Konstrukcja programu nauczania	5
3. Cele kształcenia – wymagania ogólne	5
4. Treści kształcenia, wymagania i szczegółowe cele kształcenia, zakładane osiągnięcia uczniów.	7
5. Warunki i sposób realizacji kształcenia.....	30
6. Monitorowanie osiągnięć uczniów.....	32
7. Dostosowanie do specjalnych potrzeb edukacyjnych (SPE) uczniów	33
8. Ocenianie osiągnięć uczniów	34
9. Sposoby ewaluacji programu	37
10. Bibliografia	39

1. WSTĘP – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Program jest przeznaczony dla szkół ponadpodstawowych – liceów ogólnokształcących (4-letnich) i techników (5-letnich). Do jego realizacji wymagane jest 256 godzin dydaktycznych (z 288 dostępnych), z czego 226 godzin to realizacja tematów, a pozostałe godziny – sprawdziany i powtórzenia (I-12, II-12, III-6) oraz rezerwa. Adresatem są wszyscy uczniowie (w tym uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi), realizujący program filozofii w zakresie rozszerzonym.

Program nauczania filozofii w zakresie rozszerzonym musi zawierać według podstawy programowej trzy części: 1) kulturę logiczną, 2) elementy historii filozofii, 3) wybrane problemy filozofii. Według twórców podstawy: „treści nauczania określone w części I służą przygotowaniu ucznia do krytycznego zaznajamiania się z historią filozofii (część II), z kolei część III ma na celu porządkowanie wiedzy uzyskanej w ramach części II oraz wprowadzenie ucznia w proces uprawiania filozofii, polegający na formułowaniu i rozwiązywaniu określonych problemów”. Wydaje się jednak, że takie założenie jest zbyt ostrożne – uczeń, który poznał podstawy kultury logicznej może już rozwiązywać niektóre problemy filozoficzne. Zapoznanie się z kulturą logiczną jest skuteczniejsze, jeżeli problemy logiczne rozpatruje się od razu w ramach konkretnych problemów filozoficznych. Dlatego program zakłada wykorzystanie zasad konstruktywizmu w edukacji.

Założenia naukowe konstruktywizmu w edukacji filozoficznej

Pojęcie konstruktywizmu jest wieloznaczne, ale w tym miejscu warto pochylić się nad konstruktywizmem w teorii poznania, a w szczególności – w edukacji. Koncepcja konstruktywizmu w edukacji dojrzała długo, związana jest z dokonaniem takich psychologów (i najczęściej – matematyków) jak: Jean Piaget i jego polska współpracowniczka Alina Szemlińska, Lew Wygotski, Pierre van Hiele, Margaret Donaldson, Eddie Gray i David Tall. Obecnie wiele prac z dziedziny edukacji konstruktywistycznej wyszło spod pióra Zbigniewa Semadeniego, Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej i Ewy Zielińskiej. Koncepcja szczególnie cenna dla matematyków, jest jednak istotna także dla filozofów. W bibliografii wydzielono specjalną część poświęconą konstruktywistycznemu ujęciu teorii poznania i edukacji, z których korzystał autor podczas opracowania programu. Przypatrzmy się tylko najważniejszym założeniom konstruktywizmu:

- powstawanie wiedzy w wyniku aktywnego działania ucznia, a nie poprzez jej podawanie;
- pojęcia filozoficzne nie są przekazywane bezpośrednio, powinny przez ucznia być odkrywane;
- zdobywanie wiedzy jest procesem aktywnym, powiązany interakcjami ze środowiskiem, także koleżeńskim, przy czym uczeń ma prawo do popełniania

błędów – zadaniem nauczyciela w takiej sytuacji jest takie stworzenie sytuacji dydaktycznej, by uczeń samodzielnie te błędy skorygował;

- rolę nauczyciela jest raczej organizowanie sytuacji dydaktycznych niż przekazywanie wiedzy, ale czuwa on nad całością procesu (Semadeni, 2016, s. 4-7).

Czy dla filozofa nie jest to koncepcja dziwnie znajoma? Tak – to nowoczesna wersja metody majeutycznej, która od czasów Sokratesa służy „poszukiwaniu mądrości” (Platon, 2017, s. 214-217). Jak więc zastosować założenia konstruktywizmu, a jednocześnie pozostać w zgodzie z podstawą programową? Odpowiedzią jest odpowiednia konstrukcja programu. Zaczynamy od „odkrywania” myśli filozoficznej i dokonań logiki, ale bez klasycznej historii filozofii. Odnosimy się tutaj do wiedzy pozaszkolnej, potocznej, ale też odpowiednio dobieramy ćwiczenia. Pomocne będą aktywizujące metody i techniki edukacyjne, zwłaszcza drama, metaplany, twórcza analiza matematyczna, klocki Mubabao. Wiele z tych metod można wykorzystać podczas analizy tekstów filozoficznych, dotyczących aparatu logicznego. Po odkryciu i utrwaleniu przez uczniów narzędzi logicznych, będzie można posłużyć się nimi w dalszej przygodzie z wielkimi pytaniami filozofii. Do tego celu, zachowując zasady konstruktywizmu, poprowadzimy ucznia poprzez interpretację odpowiednio dobranych tekstów, traktowanych twórczo, z wykorzystaniem kreatywności młodych ludzi – podczas interpretacji stosujemy pytania otwarte, posługujemy się nimi jako punktem wyjścia do debat (otwartych lub oksfordzkich) czy dyskusji (szczególnie polecam punktowaną, ze względu na jej walory dydaktyczne). W dużej mierze z zasadami konstruktywizmu powiązane jest również ocenianie kształtujące, które jest szkieletem zawartego w programie sposobu zarówno oceniania, jak i propozycji zajęć.

2. KONSTRUKCJA PROGRAMU NAUCZANIA

Program nauczania ma jasną i czytelną strukturę liniową, którą dyktuje podstawa programowa: 1) kultura logiczna- elementy semiotyki i teorii argumentacji; 2) elementy historii filozofii- o nachyleniu kulturoznawczym – historia filozofii uwzględniająca przede wszystkim myślicieli lub prądy filozoficzne, które miały wyraźniejszy wpływ na inne działy kultury europejskiej, w tym na polską literaturę piękną; 3) wybrane problemy filozofii – wprowadzenie do głównych zagadnień, pojęć i stanowisk filozoficznych.

3. CELE KSZTAŁCENIA – WYMAGANIA OGÓLNE

Wymagania ogólne są oczywiście tożsame z wymaganiami z podstawy programowej. Zmieniona została kolejność, ze względu na zastosowane rozszerzenia. Na pierwszym miejscu postawiona została umiejętność stawiania pytań światopoglądowych (w tym moralnych) i poszukiwania odpowiedzi na nie z wykorzystaniem wiedzy filozoficznej. Ten cel rozbudowany został o umiejętność samodzielnej analizy pytań światopoglądowych i zdolność do ich prezentacji na forum publicznym. Poza podstawą należy uwzględnić też cele ogólne, wynikające z edukacji konstruktywistycznej:

- Wspomaganie rozwoju umysłowego ucznia, w szczególności samodzielnego rozwijania myślenia operacyjnego, krytycyzmu, zdolności analizy;
- Zebranie przez ucznia doświadczeń niezbędnych do ukształtowania się odpowiednich pojęć logicznych i filozoficznych;
- Rozwijanie umiejętności zauważania i stawiania pytań filozoficznych na podstawie przykładów z otaczającej nas rzeczywistości oraz kultury i sztuki;
- Stosowanie nabytej wiedzy w konkretnych sytuacjach.
- Następnym wymaganiem ogólnym jest podejmowanie rzetelnej dyskusji filozoficznej oraz formułowanie w niej jasnego i uzasadnionego stanowiska.
- Pozostałe cele są już tylko rozwinięciem poprzednio wymienionych:
- Świadomość znaczenia filozofii jako istotnej części dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej i rozpoznawanie związków między filozofią a innymi działami kultury europejskiej, zwłaszcza między filozofią a sztuką (w tym literaturą piękną), religią i nauką. Ten element jako najbardziej interdyscyplinarny w programie został najbardziej rozbudowany.
- Znajomość poglądów filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej.
- Rozumienie ważniejszych pojęć, zagadnień i stanowisk głównych dyscyplin filozoficznych.
- Znajomość najważniejszych zagadnień metafizyki, aksjologii, etyki i filozofii nauki.
- Posługiwanie się podstawowymi kategoriami logiki i dbanie o kulturę logiczną wypowiedzi.
- Stosowanie narzędzi logiki w analizie tekstu filozoficznego i zawartej w nim argumentacji, a także w obronie przed manipulacją.
- Umiejętność pisania tekstu (eseju) filozoficznego, w którym – korzystając ze zdobytej wiedzy z zakresu logiki i historii filozofii – identyfikuje się i rozpatruje określone poglądy filozoficzne.

Istotnym (dodanym w stosunku do podstawy celem) jest łączenie treści filozoficznych z treściami z etyki, języka polskiego, historii, historii sztuki, matematyki, biologii i fizyki. Jest to niezbędny element, którego przydatność na rynku pracy jest poza dyskusją – jeśli zostanie dobrze ugruntowany, skorzystają na takiej umiejętności przyszli prawnicy, rekruterzy, coache, nauczyciele, lekarze. Znajomość treści sporów etycznych, bioetycznych, metafizycznych jest niezbędna zwłaszcza lekarzom

i naukowcom, ale także osobom, które w przyszłości zajmą stanowiska decyzyjne. Program nauczania filozofii daje więc szeroki wachlarz narzędzi intelektualnych, przydatnych na rynku pracy.

4. TREŚCI KSZTAŁCENIA, WYMAGANIA I SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA, ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW.

Procedury osiągnięcia celów.

Szczegółowe cele kształcenia w całości wywodzą się z celów wymienionych w podstawie programowej. W stosunku do podstawy programowej rozszerzono materiał w dziedzinie kultury logicznej i historii filozofii. Tematy, do których przyporządkowano cele kształcenia, mają już docelowe sformułowanie, zgodne z założeniem konstruktywizmu, a co za tym idzie różnią się od sformułowań podstawy. Spełniają jednak wszystkie jej wymagania. Dla ułatwienia dla nauczyciela, w nawiasie umieszczono numer tematu z podstawy. Tematy wykraczające poza podstawę programową zaznaczono skrótem (PP).

Zakładane osiągnięcia uczniów są przede wszystkim osiągnięciem celów szczegółowych. Cele wymagane przez podstawę zostały tak rozbudowane, żeby stanowić także osiągnięcia. Do każdego tematu dodano procedury osiągnięcia celów – liczbę godzin, sugerowane metody i techniki pracy (zaznaczone skrótem (MiTP)), uwagi dotyczące SPE. Dla ułatwienia do tematów, mogących wchodzić w korelację z innymi przedmiotami, zostało to zaznaczone.

Dział I. Kultura logiczna- elementy semiotyki i teorii argumentacji

Rozdział I. Precyzja wypowiedzi jako podstawa filozofowania.

Numerami oznaczono tematy lekcji. Każda z lekcji to zgodnie z podstawą programową co najmniej dwie godziny lekcyjne, jeśli jest inaczej, zaznaczono to w nawiasie.

1. Po co ludziom filozofia? (PP)

2. Czy warto być filozofem? (PP)

Uczeń wyjaśnia znaczenie filozofii w kulturze. Zgodnie z założeniami konstruktywizmu, uczniowie nie powinni otrzymać gotowej odpowiedzi. Odpowiedź należy wysnuć z lektury i analizy tekstu filozoficznego (Platon, 2007: 186-187 lub Wojtyła, 1998: 84-87, albo inne, dowolnie wybrane przez nauczyciela). Dla uczniów z SPE przewiduje się formy wypowiedzi pozawerbalnej (w tym dramy lub metody swobodnej ekspresji twórczej), specjalnie dostosowane wypowiedzi pisemne itp., zależnie od indywidualnych potrzeb ucznia.

Sugerowane metody i techniki pracy: rozmowa nauczająca, dyskusja, analiza tekstu źródłowego, technika śnieżnej kuli. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Ponieważ jest to pierwsza lekcja, sugerowane rozpoznawanie SPE i wykorzystanie potencjału ucznia do pokonywania deficytów, z naciskiem na obserwację. Korelacja – matematyka, chemia, fizyka, historia, wos (filozoficzne źródła nauk).

3. Co bada filozofia? (III.2)

4. Czy filozofia byłaby sobą bez logiki? (PP)

Dyscypliny filozofii. Uczeń wymienia następujące dyscypliny filozofii oraz określa ogólnie przedmioty ich badań:

- a) dyscypliny podstawowe (ogólniejsze) – teoria bytu (ontologia, metafizyka), teoria poznania (epistemologia), ogólna teoria wartości (aksjologia) wraz z teorią moralności (etyką);
- b) dyscypliny szczegółowe – filozofia człowieka (antropologia filozoficzna), filozofia przyrody, filozofia nauki, filozofia kultury, filozofia religii (wraz z teologią filozoficzną), filozofia piękna i sztuki (estetyka filozoficzna), filozofia polityki;
- c) dyscypliny pomocnicze – historia filozofii, logika.

Miarą sukcesu dla SPE jest zdolność opisu, czym zajmuje się filozofia. Metody i techniki pracy (MiTP): wykład lub wykład ilustrowany prezentacją websearching – poszukiwanie dziedzin filozofii, podsumowanie sesją posterową. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Wykorzystanie sali komputerowej lub sprzętu własnego uczniów (telefony), ewentualnie wcześniej przygotowanych wydruków. Korelacja – matematyka, chemia, fizyka, historia, wos, religia (filozoficzne podstawy nauk).

5. Czy filozofia to tylko wiedza o stawianiu pytań? (PP)

6. Czym są kategorie logiczne? (I.1)

Uczeń:

- a) wskazuje w odpowiednich tekstach nazwy i zdania w sensie logicznym (posługuje się przy tym definicją Tadeusza Czeżowskiego) – nauczyciel dobiera dowolny tekst filozoficzny (sugerowany Arystoteles, 2009: 2-4);
- b) odróżnia kategorie logiczne nazw i zdań od kategorii gramatycznych rzeczowników i zdań w sensie gramatycznym (definicje i teksty jak wyżej);
- c) znajduje odpowiedź na tytułowe pytanie – sugerowane samodzielne jej uzyskanie na podstawie tekstów, dobranych przez nauczyciela lub w grupie podczas pracy na lekcji.

Miarą sukcesu ucznia z SPE jest znajomość podstawowych kategorii logicznych.

MiTP: metoda stawiania i rozwiązywania problemów, praca pod kierunkiem, podział klasy na mniejsze grupy (związane z zaobserwowanymi deficytami), rozmowa nauczająca, dyskusja, analiza tekstu źródłowego. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy

w grupach, dostosowanie do zauważonych dysfunkcji – wzrokowych, słuchowych, kinestetycznych, innych).

Korelacja – matematyka (podstawy logiki).

7. Co wiąże z sobą pytanie i nakaz? (3 g.) (PP)

8. Znajdujemy interrogatywy i imperatywy. (I.1)

Uczeń:

a) odróżnia zdania w sensie logicznym od imperatywów (nakazów) i interrogatywów (pytań) oraz dostrzega związki między nimi. Sugerowane wybrane fragmenty poezji, np. wiersz *My* (Lipska:3) lub inne teksty wybrane przez nauczyciela;

b) potrafi skonstruować zdanie w sensie logicznym;

c) potrafi skonstruować imperatyw i interrogatyw.

Miarą sukcesu ucznia z SPE jest możliwość skonstruowania zdania w sensie logicznym. Nazewnictwo specjalistyczne (imperatyw, interrogatyw) nie jest niezbędne, konieczne jest natomiast ich rozpoznawanie.

MiTP: metoda stawiania i rozwiązywania problemów, analiza tekstu

źródłowego, praca pod kierunkiem, przekład intersemiotyczny (zdania pytające

i nakazy na odpowiednie rysunki), podział klasy na mniejsze grupy (związane

z zaobserwowanymi deficytami), burza mózgów, tzw. mówiąca tablica. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy

w grupach, dostosowanie do zauważonych dysfunkcji – wzrokowych, słuchowych, kinestetycznych, innych).

Korelacja – matematyka (logika), język polski (nauka o języku).

9. Kiedy wypowiedź zawiera wady? (PP)

10. Dowiadujemy się jak znaleźć wady wypowiedzi. (I.2)

Uczeń:

a) dostrzega niedopowiedzenie w zdaniu (na przykładzie dowolnego tekstu, wybranego przez nauczyciela);

b) dostrzega zdanie chwiejne składniowo i zdanie z opinią okazjonalną;

c) ustala, co sprawia, że w określonym wyrażeniu mamy do czynienia ze sprzecznością wewnętrzną;

d) wskazuje różnicę między zdaniami wprowadzającymi celowo w błąd a niespójnymi logicznie (Schopenhauer: 50);

e) zna najważniejsze teksty dotyczące wad logiki (Czeżowski: 141-161). W sytuacji uczniów z SPE (uczeń słabowidzący, wzrokowiec) może być to audiobook lub nawet tekst głośno czytany, istotne jest zrozumienie, na czym polegają najważniejsze wady logiki.

MiTP: wizualizacja lub praca z tekstem źródłowym. Wykorzystanie video dydaktyki, pracy w małych grupach, technika śnieżnej kuli. Zastosowanie oceniania

kształtującego (OK). W sytuacji uczniów z SPE (słuchowcy, osoby z deficytami wzroku)

najważniejsze teksty mogą być audiobookiem lub nawet głośno czytany tekstem (wykorzystanie pomocy koleżeńskiej), istotne jest zrozumienie, na czym polegają najważniejsze wady wypowiedzi.

Korelacja – matematyka (logika), język polski (nauka o języku).

11. Dlaczego sprzeczność wewnętrzna nie musi być fałszem? (I.2)

Uczeń:

- a) rozumie pojęcie wyrażenia jednocześnie prawdziwego logicznie i nie będącego prawdą; potrafi wskazać je w dowolnym tekście – wskazane ćwiczenia z materiałami z portali internetowych, dowolnie wybranych przez nauczyciela,
- b) odróżnia wyrażenia sprzeczne wewnętrznie od wyrażen fałszywych i nonsensowych; w praktyce znajduje przykłady takich zdań i wyrażen. Można wykorzystać fragment Reduty Ordona A. Mickiewicza.

Uczniowie z SPE – jak w lekcji 4.

MiTP: websearching (przydatna pracownia komputerowa), praca pod kierunkiem, podział klasy na mniejsze grupy (związane z przydzielonymi zadaniami), analiza tekstu źródłowego, technika mówiącej tablicy – do zaprezentowania wyników pracy pod kierunkiem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zadania dostosowane do zauważonych dysfunkcji.

Korelacja – matematyka (logika), język polski (nauka o języku).

12. W świecie wieloznaczności i niedopowiedzeń. (PP)

13. Ćwiczenia zdań wieloznacznych składniowo. (I.3)

Uczeń:

- a) uzupełnia niedopowiedzenia w praktycznych ćwiczeniach, potrafi to zrobić na kilka sposobów;
- b) przekłada wyrażenia okazjonalne na wyrażenia pozbawione okazjonalizmów;
- c) wyjaśnia, czym są wyrażenia nieostre i podaje ich przykłady;
- d) wyodrębnia poszczególne znaczenia przykładowych wyrażen wieloznacznych;
- e) tworzy dla odpowiednio dobranego wyrażenia chwiejnego składniowo co najmniej dwie różne parafrazy jednoznaczne składniowo.

Wskazane jest wykorzystanie poezji (np. S. J. Lec, J.I. Sztaudynger), literatury, portali internetowych.

Uczniowie z zespołem Aspergera powinni mieć przygotowany materiał wcześniej, do przygotowania w domu. Wskazana współpraca z rodzicami przed lekcją. Miarą sukcesu dla SPE jest rozróżnianie typów zdań.

MiTP: wizualizacja lub praca z tekstem źródłowym. Wykorzystanie przekazu intersemiotycznego – zdania mogą być przekładane na język pantomimy bądź symboli plastycznych. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Korelacja – matematyka (logika), język polski (nauka o języku, interpretacja poezji).

14. Ostrość logiki i niezrozumiałość bełkotu. (PP)

15. Szukamy zdań wadliwych logicznie. (I.3)

Uczeń:

- a) wyszukuje w podanym tekście (Kant,1993:15) wyrażenia niezrozumiałe i wyjaśnia, na czym polega ich niezrozumiałość;
- b) zna paradoksy logiczne: paradoks kłamcy, paradoks ruchu, paradoks łysego – na podstawie tekstu (Kuziak i in.:48) z opisem paradoksów megarejskich. Wskazane sięgnięcie do przykładu literackiego (Pratchett:163).

MiTP: Analiza przykładu literackiego (Pratchett:163). Wykorzystanie narzędzi TOC – chmurki i drzewka logicznego. Wizualizacja lub praca z tekstem źródłowym.

Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). W sytuacji uczniów z SPE - dodatkowy czas na wykonanie zadań narzędziami TOC, zależnie od dysfunkcji.

Korelacja – matematyka (logika), język polski (nauka o języku), wos (język mediów, komunikacja).

16. Czy człowiek bez włosów kłamie, że jest łysy?

17. Jak poradzić sobie z paradoksami megarejskimi? (I.3)

Zajęcia służące utrwaleniu tematu nr 7.

Uczeń:

- a) opisuje sytuację, w której doszło do nieporozumienia słownego, i podaje powody tego nieporozumienia, uczniowie ze specyficznym SPE są w stanie taką sytuację pokazać;
- b) przedstawia co najmniej jeden paradoks logiczny i poddaje go analizie.

Miarą sukcesu jest samodzielne stworzenie opisu i samodzielna analiza. Dla uczniów z SPE może mieć charakter twórczej ekspresji (drama, plastyka).

MiTP: wizualizacja lub praca z tekstem źródłowym. Wykorzystanie teatryku Kamishibai, narzędzia dydaktyki cyfrowej (jeśli dostępne). Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). W sytuacji uczniów z SPE istotne jest właściwe przydzielenie ról, zależnie od dysfunkcji.

Korelacja – język polski (nauka o języku).

18. Jak rozpoznajemy logikę pozorną? (PP)

19. O paradoksie ruchu i paradoksie kłamcy. (I.3)

Uczeń przedstawia poznane wcześniej paradoksy logiczne i poddaje je analizie – rozpoznaje paradoksy w codziennym języku politycznym i dziennikarskim (miara sukcesu SPE), znajdując tym samym źródła manipulacji.

MiTP: websearching (przydatna pracownia komputerowa), praca pod kierunkiem, podział klasy na mniejsze grupy (związane z przydzielonymi zadaniami), analiza tekstu źródłowego, technika mówiącej tablicy – do zaprezentowania wyników pracy pod kierunkiem. Dla uczniów szczególnie zdolnych – sugerowane uprzednie (dwa tygodnie wcześniej zebranie materiałów dziennikarskich techniką portfolio

– wykorzystanie ich później podczas lekcji). Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Korelacja – matematyka (logika), język polski (nauka o języku), wos (język mediów, komunikacja).

Rozdział II. Definicje i ich konstruowanie.

20. Czy zawsze zaczynać od definicji? (I.4)

Uczeń:

- a) wymienia wybrane odmiany definicji (definicja klasyczna, definicje nieklasyczne: definicja ostensywna, definicja enumeratywna, definicja kontekstowa) i podaje ich przykłady (uczeń z SPE potrafi je po prostu rozróżnić, bez nazywania);
- b) tworzy dla ustalonego wyrażenia definicję klasyczną i wyodrębnia w niej definiendum, łącznik i definiens;
- c) określa, które z warunków poprawności łamie określona definicja.

MiTP: metoda stawiania i rozwiązywania problemów, analiza tekstu źródłowego, praca pod kierunkiem, narzędzia TOC, przekład intersemiotyczny (typy poszczególnych definicji – na rysunki), podział klasy na mniejsze grupy (związane z zaobserwowanymi deficytami). Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy w grupach, dostosowanie do zauważonych dysfunkcji). W przypadkach uczniów z SPE – wykorzystanie TOC do analizy definicji, zwiększona ilość czasu na zadania.

Korelacja – fizyka (przykładowe prawa fizyczne jako wzór), język polski (nauka o języku).

21. Przykłady definicji. (PP)

Uczeń:

- a) zalecane wykonanie po jednym przykładzie z dowolnie wybranych tekstów:
 - nieadekwatność
 - niezrozumiałość definiensa
 - ignotum per ignotus
 - błędne koło (tu wskazane dwa przykłady)
- b) usuwa znalezione wady – czyli konstruuje poprawki do poznanych tekstów
- c) identyfikuje perswazyjny komponent przykładowych definicji.

Materiał zalecany: (Kołakowski:371-375). Dla SPE – wystarczające wskazanie definicji poprawnych lub błędnych.

Korelacja – matematyka (np. geometria), fizyka (przykładowe prawa fizyczne jako wzór), język polski (nauka o języku).

22. Jakie uzasadnienia umieścimy w definicji? (I.5)

Podczas tej lekcji skupiamy się na uzasadnieniach bezpośrednich. Uczeń:

- a) odróżnia zdania, które można uzasadnić w odwołaniu do spostrzeżenia od zdań, które można uzasadnić w odwołaniu do introspekcji;
- b) wyróżnia i objaśnia wybrane pojęcia intuicji (intuicja intelektualna, intuicja aksjologiczna, intuicja w sensie potocznym), na przykładach (Bergson:92).

MiTP dla tematów 21 i 22: narzędzia TOC, przekład intersemiotyczny (typy poszczególnych definicji – na rysunki), podział klasy na mniejsze grupy (związane z zaobserwowanymi deficytami), burza mózgów, tzw. mówiąca tablica. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy w grupach, dostosowanie do zauważonych dysfunkcji). W przypadkach uczniów z SPE – wykorzystanie TOC do analizy definicji, zwiększona ilość czasu na zadania. Korelacja – matematyka (np. geometria), fizyka (przykładowe prawa fizyczne jako wzór), język polski (nauka o języku).

23. Pośrednie uzasadnienia drogą do sukcesu. (3 g.) (PP)

24. Dlaczego niektóre wnioski nazywamy niezawodnymi? (I.6) (3 g.)

Uczeń:

- a) odróżnia w rozumowaniu przesłanki od wniosku oraz formułuje przesłanki pominięte w entymemacie (Rusinek:36 i n.);
- b) rozstrzyga, czy dane zdanie wynika logicznie lub definicyjnie z innego zdania lub zbioru zdań (Kant:16-19).

MiTP: metoda stawiania i rozwiązywania problemów, wykorzystanie klocków

Mubabao – ułożenie z klocków wzoru wnioskowań zawodnych i niezawodnych.

Zadanie kontrolne – praca z tekstem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy z klockami – duża przestrzeń na środku sali).

Korelacja – wos (język mediów, manipulacje), język polski (nauka o języku).

25. Czy wnioskowanie według schematu może być twórcze? (I.4-6) (3g.)

Uczeń:

- a) odtwarza schemat, na którym opiera się określone wnioskowanie;
- b) zna i stosuje przykładowe schematy wnioskowań (modus ponendo ponens, modus tollendo tollens, modus tollendo ponens, syllogizm hipotetyczny, dylemat konstrukcyjny prosty i złożony);
- c) z podanej listy wnioskowań wyodrębnia wnioskowania zawodne (niededukcyjne) i niezawodne (dedukcyjne) i wskazuje powody przypisania im odpowiednio zawodności lub niezawodności;
- d) SPE odróżnia – na przykładach – dowodzenie od wyjaśniania i potwierdzanie od obalania.

Materiał zalecany: (Kofakowski:371-375), (Stanosz:5-45).

Lekcja ma charakter podsumowujący i powinna być potraktowana szczególnie, wymaga więc załamania tradycyjnego porządku lekcyjnego. Zakłada maksymalnie

twórcze podejście do wnioskowania – można poprzedzić ją odpowiednimi zadaniami. Konieczne jest dostosowanie techniki prezentacji wyników dla uczniów z SPE. MiTP: praca z tekstem, drama (scenka, program TV), sesja posterowa, inne prezentacje (prezentacja może mieć charakter dramowy, rysunkowy, ale także w formie prezentacji multimedialnej (dla uczniów szczególnie uzdolnionych).

Rozdział III. Błędy w rozumowaniu.

26. To gorzej niż zbrodnia – to błąd! (Ch. M. de Talleyrand). (PP)

27. Czyli jakie błędy znajdziemy w rozumowaniach? (I.7)

Uczeń:

- a) ocenia dane rozumowanie pod względem materialnym i formalnym, wskazując powody swojej oceny (na wybranym przez nauczyciela przykładzie dowolnie wybranego felietonu);
- b) odróżnia rozumowanie z błędnym kołem bezpośrednim od rozumowania z błędnym kołem pośrednim (Stanosz:50-145) ;
- c) wyjaśnia (lub SPE – pokazuje), na czym polega błąd ekwiwokacji w podanym rozumowaniu.

MiTP: websearching (przydatna pracownia komputerowa), praca pod kierunkiem, podział klasy na mniejsze grupy (związane z przydzielonymi zadaniami i/lub SPE), analiza tekstu źródłowego, technika mówiącej tablicy – do zaprezentowania wyników pracy pod kierunkiem. Dla uczniów szczególnie zdolnych – sugerowane uprzednie (dwa tygodnie wcześniej zebranie felietonów zawierających błędne rozumowania techniką portfolio – wykorzystanie ich później podczas lekcji). Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Korelacja – wos (język mediów, manipulacje), język polski.

28. Czy w dyskusji wszystkie chwytów są dozwolone? (I.8)

Uczeń:

- a) wyjaśnia, dlaczego przykładowa wymiana poglądów nie jest dyskusją, potrafi przetworzyć wskazaną wymianę poglądów na dyskusję;
- b) zna listę kryteriów rzetelnej dyskusji – parlamentarnych (ustalony porządek wypowiedzi, prawdomówność i życzliwe nastawienie do siebie dyskutantów) i logicznych (zrozumiałość wypowiedzi, określenie przedmiotu i założeń dyskusji) – i stosuje się do nich w praktyce, potrafi prowadzić debatę i dyskusję, rozróżnia obydwie formy;
- c) wskazuje przykładowe chwytów erystyczne (ad vanitatem, ad verecundiam, ad ignorantiam, ad personam, ad populum) stosowane w nieuczciwej dyskusji i opisuje, na czym polega ich nieuczciwość, potrafi przeciwdziałać erystyce w dyskusji. (Schopenhauer:7-56).
- d) Uczniowie wymagający edukacji włączającej potrafią wskazać, która dyskusja jest nieuczciwa.

MiTP: praca z materiałem filmowym/dźwiękowym, metoda sześciu kapeluszy wg E. de Bono, praca z tekstem (Erystyka, czyli sztuka wygrywania sporów A. Schopenhauera).
Zadanie kontrolne – praca z tekstem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).
Uczniowie z SPE przydzieleni do odpowiednich kapeluszy (najczęściej czerwony – emocje, w przypadku zespołu Aspergera – niebieski).
Korelacja – wos, historia (manipulacje danymi).

Dział II. Elementy historii filozofii.

Rozdział I. Filozofia starożytna.

Korelacja – cały dział (29-44) w korelacji z historią (hist. starożytna, kultura), historią sztuki, językiem polskim.

Literatura do historii filozofii, jeśli nie zaznaczono inaczej to: (Guthrie:8-125); (Kuziak i in.:17-105).

29. Co jest początkiem rzeczy? (PP)

Uczeń:

- a) rozróżnia znaczenia słowa archē;
- b) kojarzy imiona jońskich filozofów przyrody (Tales, Anaksymander, Anaksymenes) z przyjętymi przez nich zasadami (woda, bezkres, powietrze) (Diogenes:21-33 i 75-80).

30. Jońskie żywioły. (PP)

Uczeń:

- a) przedstawia (lub pokazuje – SPE) koncepcję czterech żywiołów jako pierwszą próbę rozwiązania naukowego i filozoficznego problemu elementarności;
- b) dostrzega w metodzie jońskich filozofów przyrody załączek empirycznej metody naukowej: obserwacja zjawisk przyrodniczych oraz wysuwanie hipotez wyjaśniających te zjawiska (Kuziak i in.:17-22).

MiTP (temat 29 i 30): praca z tekstem (pisanym i słuchanym – wykorzystanie Historii filozofii po góralsku J. Tischnera), wykorzystanie mapy myśli, przekład intersemiotyczny (typy poszczególnych definicji – na rysunki), podział klasy na mniejsze grupy (związane z zaobserwowanymi deficytami). Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy w grupach, dostosowanie do zauważonych dysfunkcji). W przypadkach uczniów z SPE – wykorzystanie TOC do analizy definicji, zwiększona ilość czasu na zadania.

31. Ontologia naturalistyczna – czym różniło się starożytne pojęcie atomu od naszego? (II.1.1) (3 g.)

Uczeń:

- a) formułuje własną odpowiedź na pytanie „czy istnieją przedmioty proste (niepodzielne)?” oraz w jego kontekście objaśnia stanowisko atomizmu i argumenty na jego rzecz;
 - b) streszcza poglądy Demokryta i Leucypa (Diogenes:532-544)
 - c) podaje przykłady wyjaśniania wybranych zjawisk w świecie w odwołaniu do procesów składania i rozkładania konfiguracji składników prostszych;
 - d) przedstawia w zarysie historię poszukiwania w nauce nowożytnej i współczesnej najmniejszych cząstek materii;
- Korelacja – chemia, fizyka (teoria atomistyczna)

32. Czy umysł to tylko gra atomów?(3g.) (PP)

Uczeń:

- a) rekonstruuje (lub SPE- przedstawia) ponadczasowy spór o to, czy ludzkie czynności umysłowe można wyjaśnić wyłącznie w odwołaniu do procesów fizycznych: materializm vs. dualizm.

MiTP (tematy 31 i 32): metoda stawiania i rozwiązywania problemów, wykorzystanie klocków Mubabao – ułożenie z klocków wzoru atomistycznej i nieatomistycznej budowy materii. Websearching – poszukiwanie wyników współczesnych poszukiwań najmniejszych cząstek materii. Zadanie kontrolne – praca z tekstem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy z klockami). Wykorzystanie sprzętu własnego uczniów (telefony).

33. Pierwszy ze starożytnej „wielkiej trójki”. (PP)

34. Sokrates i jego zainteresowanie człowiekiem. (PP)

Uczeń:

- a) charakteryzuje filozofię Sokratesa w kontekście jego życia i postawy moralnej;
- b) objaśnia koncepcję uprawiania filozofii poprzez autorefleksję lub samoświadomość (hasło „poznaj samego siebie”);
- c) definiuje terminy: psychē, aretē, daimonion jako kluczowe terminy filozofii Sokratesa.

35. Ludzie głupi postępują źle, więc ludzie mądrzy...? (PP)

Uczeń:

- a) dyskutuje na temat „dlaczego ludzie postępują źle?”, przedstawiając tezę intelektualizmu etycznego oraz argumenty za i przeciw niemu.

MiTP (tematy 33-35): Websearching, elementy wykładu, mapa myśli, metaplan, metoda sześciu kapeluszy wg E. de Bono, praca z tekstem (Obrona Sokratesa). Zadanie kontrolne – praca z tekstem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Uczniowie z SPE przydzieleni do odpowiednich kapeluszy (najczęściej czerwony – emocje, w przypadku zespołu Aspergera – niebieski).

36. Dlaczego filozofię Platona nazywamy metafizyką? (II.1.2)

Uczeń:

- a) wyjaśnia (lub opisuje w inny sposób – SPE) platońską teorię idei jako niematerialnych, niezmiennych i wiecznych wzorców dla zmiennych i czasowych rzeczy fizycznych oraz stosuje ją do wybranego sporu filozoficznego (np. sporu o to, czym są lub jak istnieją liczby);
- b) objaśnia platońską teorię poznania, definiując termin anamneza.

37. Czy dusza jest nieśmiertelna? (PP)

Uczeń:

- a) krytycznie rekonstruuje platoński argument na rzecz nieśmiertelności duszy z jej podobieństwami do wiecznych idei (Platon 2007: 251-253);
- b) porównuje platońską i biblijną koncepcję początku świata: (Platon 2007: 309-310) a Biblia (Rdz 1, 1 – 2, 3).

MiTP (tematy 36 i 37): wizualizacja lub praca z tekstem źródłowym. Wykorzystanie teatrzyku Kamishibai (metafora jaskini), praca z tekstem (dzieła Platona).

Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). W sytuacji uczniów z SPE istotne jest właściwe przydzielenie ról, zależnie od dysfunkcji.

38. Czy filozofia i kultura europejska to tylko „przypisy do Platona”? (II.1.3)

39. Czym dla Europejczyków był idealizm? (PP)

- a) przedstawia oraz interpretuje wielkie alegorie Platona (jedna do wyboru): „drugie żeglowanie (wyprawa)” i „słońce” (Platon, 2007: 273-276), „jaskinia” (Platon, 2018: 514 a – 517 a), „skrzydlaty zaprzęg” (Platon 2007: 35-41), „pierścień Gygesa” (Platon, 2018: 358 e – 361 d);
- b) objaśnia sens potoczny i sens źródłowy (Platon, 2007: 109-112) pojęcia miłość platoniczna;
- c) wyjaśnia sens potoczny i sensy filozoficzne terminu idealizm;
- d) wskazuje na wybranym przykładzie na obecność platonizmu w późniejszych epokach (np. w teologicznej myśli średniowiecznej, w nowożytnym matematycznym przyrodoznawstwie, w politycznych próbach budowania „państwa doskonałego”).

MiTP (tematy 38 i 39): drama, praca z tekstami źródłowym, meta plan. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Uczniowie z SPE przydzieleni do odpowiednich zadań prezentacji idei, koncepcji jaskini itp.

40. Czy da się pogodzić sprzeczne poglądy wielkich poprzedników? (II.1.4)

Czyli rzecz o filozofii Arystotelesa. (Kuziak i in.:71-89), (Diogenes: 253-275), (Arystoteles, 2007).

Uczeń:

- a) objaśnia teorię możliwości i aktu jako próbę pogodzenia wariabilizmu i statyzmu;

- b) przedstawia teorię materii i formy jako próbę pogodzenia materializmu (naturalizmu) i platonizmu (antynaturalizmu);
- c) próbuje odpowiedzieć na pytanie „kim jest człowiek?” oraz w jego kontekście wyjaśnia koncepcję człowieka jako jedności ciała i duszy.

41. Arystoteles i cnoty.

Uczeń:

- a) ilustruje na wybranych przykładach koncepcję cnoty jako trwałej dyspozycji do zachowania właściwej miary;
- b) omawia jedno z innych ponadczasowych osiągnięć filozofii Arystotelesa (do wyboru: klasyczna koncepcja prawdy, koncepcja eudaimonii jako celu ludzkiego życia, koncepcja przyjaźni, typologia i ocena ustrojów politycznych).

MiTP (tematy 40 i 41): metaplan, praca w małych grupach (w przypadku uczniów z SPE – grupy mogą wykorzystać pantomimę lub inne elementy dramowe), burza mózgów, dyskusja, analiza tekstu źródłowego, praca pod kierunkiem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy w grupach, dostosowanie do zauważonych dysfunkcji). W przypadkach uczniów z SPE zwiększona ilość czasu na zadania.

42. Korzystać z życia czy trzymać się jasnych zasad? (II.1.5)

43. Epikureizm i stoicyzm jako dwa paradygmaty etyki.

Uczeń:

- a) porównuje epikurejski hedonizm i stoicki perfekcjonizm jako załączki (odpowiednio) konsekwencjalizmu i deontologizmu;
- b) rekonstruuje spór o kryterium moralnej oceny czynu: skutki dokonanego czynu (np. osiągnięcie stanu braku cierpienia i lęku) vs. wewnętrzna charakterystyka czynu (np. stan harmonii z rozumną naturą);

44. Współcześni następcy epikurejczyków i stoików. (PP)

Uczeń:

- a) rozpatruje wybrane problemy etyczne na tle współczesnego sporu między konsekwencjalizmem (np. utilitaryzm) a deontologizmem (np. etyka kantowska);
- b) podaje przykłady obecności wątków epikurejskich i stoickich w literaturze polskiej.

MiTP (42-44): analiza tekstów literackich (J. Kochanowski Fraszki, Treny) – wskazana współpraca i konsultacja z polonistą. Teatrzyk Kamishibai – dwie opowieści przedstawiające spór epikurejczyka ze stoikiem. Przygotowanie materiałów do teatrzyku dostosowane do deficytów uczniów z SPE. Podsumowanie – prezentacja dramowa lub akcja posterowa.

45. Wątpić jest cechą naukowca. (II.1.6) (2 do 4 g.)

Uczeń:

- a) wyjaśnia na wybranych przykładach, na czym polega względność spostrzeżeń;
 - b) identyfikuje na wybranych przykładach regres, błędne koło oraz arbitralność w uzasadnieniu;
 - c) rozważa problem, czy jest możliwe usunięcie niezgodności poglądów między ludźmi;
 - d) analizuje pytanie „czy osiągnięcie wiedzy jest możliwe?” oraz w jego kontekście rekonstruuje epistemologiczny spór między dogmatyzmem a sceptycyzmem.
- MiTP: praca z tekstem, technika śnieżnej kuli, drzewko decyzyjne. Dla uczniów z SPE w zależności od dysfunkcji – mapa myśli albo poster. Wykorzystanie korelacji z naukami ścisłymi – przygotowany uprzednio mechanizm falsyfikacji doświadczenia z fizyki i/lub chemii (wskazana konsultacja z nauczycielem przedmiotu – jeżeli zastosujemy mechanizmy z dwóch przedmiotów, czas zajęć należy w tym przypadku podwoić). Zalecane przeniesienie zajęć do pracowni chemicznej lub fizycznej. Można zastosować technologię OK.
- Korelacja – fizyka, chemia (dowolne zadania doświadczalne).

Rozdział II. Teologia filozoficzna.

46. Czy można naukowo dowieść istnienie Boga? Św. Augustyn kontra Św. Anzelm z Canterbury (II.1.7) (3 g.).

Uczeń:

- a) przedstawia filozoficzno-duchowe poszukiwania św. Augustyna: manicheizm, sceptycyzm, neoplatonizm, chrześcijaństwo;
- b) opisuje argumentację św. Anzelm z Canterbury z Proslogionu (św. Anzelm: 1-3) i porównuje ją z poznanymi koncepcjami metafizycznymi.

MiTP: debata oksfordzka. Konieczne przygotowanie do debaty – tematyka musi być zadana wcześniej. Wykorzystanie metody odwróconej lekcji – z wykorzystaniem uczniów szczególnie zdolnych (funkcja spikera, liderzy koalicji i opozycji). Zmiana konfiguracji sali lekcji na przygotowaną do debaty (trzy stanowiska i miejsce dla publiczności) – w razie trudności warto pomyśleć o wykorzystaniu sali gimnastycznej, auli, stołówki.

Korelacja – język polski, religia.

47. Czy „pięć dróg” św. Tomasza z Akwinu to wystarczające dowodzenie? (II.2)

Uczeń:

- a) przedstawia św. Tomasza koncepcję Boga i człowieka;
- b) krytycznie rekonstruuje „pięć dróg”.

MiTP: metaplan, praca w małych grupach (w przypadku uczniów z SPE – grupy mogą wykorzystać pantomimę lub inne elementy dramowe), burza mózgów, dyskusja, analiza tekstu źródłowego, praca pod kierunkiem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy w grupach, dostosowanie do zauważonych dysfunkcji). W przypadkach uczniów z SPE zwiększona ilość czasu na zadania.

Korelacja – język polski, religia.

48. Tomasz vs. Anzelm (2 razy po 45 min. – zajęcia powinny być rozdzielone!) (PP)

Uczeń:

- a) przedstawia św. Tomasza koncepcję Boga i człowieka;
- b) krytycznie rekonstruuje „pięć dróg”;
- c) porównuje dwie argumentacje za istnieniem Boga – argumentację św. Tomasza („pięć dróg”) z argumentacją św. Anzelm z Canterbury;
- d) wyjaśnia, czym jest neotomizm i wymienia jego głównych przedstawicieli;
- e) analizuje fragment Summy teologii (św. Tomasz: 47-52).

MiTP: dyskusja punktowana. Można ją upodobnić do średniowiecznego quodlibet (znacznie uatrakcyjni to lekcję). Konieczne przygotowanie do debaty (zwł. SPE) – tematyka musi być zadana wcześniej. Można ponownie wykorzystać metodę odwróconej lekcji, albo postawić na dodatkowe pomoce naukowe (tzw. kącik wiedzy). Zmiana konfiguracji sali lekcji na przygotowaną do dyskusji punktowanej. Korelacja – język polski, historia (spór o powszechniki, kultura XIII w., scholastyka).

Rozdział III. Pod znakiem racjonalizmu i empiryzmu – filozofia nowożytna.

49. Czy jedyne na czym można się oprzeć to rozum? (PP)

Uczeń:

- a) wyjaśnia, na czym polega kartezjański racjonalizm, sceptycyzm metodyczny i dualizm psychofizyczny;
- b) objaśnia sens formuły „myślę, więc jestem”.

MiTP: metoda sześciu butów wg E. de Bono. Zadanie kontrolne – praca z tekstem (Descartes). Niezbędna konfiguracja sali do pracy w 5-6 grupach. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Uczniowie z SPE przydzieleni do odpowiednich butów (podobnie jak przy technice „6 kapeluszy”, której 6 butów jest odmianą, niebieski w tym przypadku można zostawić też nauczycielowi).

Korelacja – matematyka (kontrola wyników zadań, układ współrzędnych, indukcja), fizyka, język polski.

50. René Descartes i jego „myślę, więc jestem”. (II.3)

Uczeń:

- a) objaśnia sens formuły „myślę, więc jestem”;
- b) analizuje fragment (SPE z pomocą!) (Descartes:17-18).

MiTP: praca z tekstem (Descartes: 17-18), metoda stawiania i rozwiązywania problemów. Zadanie kontrolne – praca z tekstem (Descartes, Spinoza).

Korelacja – język polski

51. Czy świat istnieje?

Uczeń:

- a) krytycznie rekonstruuje kartezjański argument na rzecz istnienia świata zewnętrznego;
 - b) omawia poglądy jednego z następujących kontynuatorów filozofii René Descartesa: Gottfrieda Wilhelma Leibniza lub Barucha Spinozy;
- MiTP: Metaplan, śniegowa kula. Zadanie kontrolne – praca z tekstem (Descartes, Spinoza). Niezbędna konfiguracja sali do pracy w 5-6 grupach.
Korelacja – fizyka, język polski.

52. Wiara „myślącej trzciny”, czyli jaką rolę odegrał zakład Pascala? (II.4) (3-4g.)

Uczeń:

- a) objaśnia pascalowskie rozróżnienie porządku rozumu i porządku serca;
- b) wyjaśnia, na czym w ujęciu Blaise Pascala polega wielkość i nędza człowieka;
- c) krytycznie rekonstruuje „zakład Pascala”;
- d) analizuje fragment Myśli (Pascal:150-161).

MiTP: drzewko decyzyjne, praca z tekstem, ewentualnie tzw. rybi szkielet, przekład intersemiotyczny (rysunki lub prezentacje), podział klasy na mniejsze grupy (związane z zaobserwowanymi deficytami). Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

W przypadkach uczniów z SPE – wykorzystanie przekładu intersemiotycznego lub rybiego szkieletu w celu ilustracji zakładu Pascala, zwiększona ilość czasu na zadania.
Korelacja – język polski, religia.

53. Czy można ufać doświadczeniu? (II.5)

54. Czym są idee proste? (PP)

Uczeń:

- a) wyjaśnia, co to jest empiryzm i jakie są jego główne odmiany;
- b) przedstawia poglądy Johna Locke’a z zakresu epistemologii i filozofii polityki;
- c) wskazuje na jedną z możliwych konsekwencji empiryzmu: sceptyczną (na przykładzie filozofii Davida Hume’a) bądź idealistyczną (na przykładzie filozofii George’a Berkeley’a);

- d) analizuje fragment Rozważań dotyczących rozumu ludzkiego Johna Locke’a (t. I, ks. II, rozdz. I, par. 1–6).

MiTP: metoda stawiania i rozwiązywania problemów, websearching – poszukiwanie rozmaitych doświadczeń rzeczywistości (można wykorzystać nawet popularne memy, chodzi o wskazanie jak różne mogą być ludzkie doświadczenia w tej samej kwestii). Zadanie kontrolne – praca z tekstem (do wyboru Hume, Locke, Berkeley). Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Wykorzystanie sali komputerowej lub sprzętu własnego uczniów (telefony), ewentualnie wcześniej przygotowanych wydruków.

54. Czy można stworzyć prawo moralne? (II.6)

Uczeń:

- a) przedstawia kantowską koncepcję prawa moralnego oraz w jej kontekście objaśnia treść i funkcję imperatywu kategorycznego (formuła powszechnego prawa oraz formuła człowieczeństwa jako celu);
- b) podaje rozwiązanie przykładowego problemu moralnego, wykorzystując obie formuły imperatywu kategorycznego.

MiTP: metoda stawiania i rozwiązywania problemów, wykorzystanie klocków Mubabao – ułożenie z klocków „ścieżki prawa moralnego” z odwołaniem do Boga transcendentnego lub „imperatywu moralnego”. Zadanie kontrolne – praca z tekstem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy z klockami). Dla uczniów z SPE – inne formy zadania kontrolnego, dostosowane do konkretnej dysfunkcji.
Korelacja – język polski (oświecenie).

55. Immanuel Kant – krytyka czystego rozumu.

Uczeń:

- a) objaśnia, na czym polega „przewrót kopernikański” w filozofii i transcendentalność jego epistemologii (Kant, 1993:5-33);
- b) analizuje fragment (Kant, 1998:2).

MiTP: metoda stawiania i rozwiązywania problemów, praca z tekstem, wykorzystanie techniki posterowej. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK). Zmiana układu sali lekcyjnej (przystosowanie do pracy z klockami). Dla uczniów z SPE – inne formy zadania kontrolnego, dostosowane do konkretnej dysfunkcji.

Rozdział IV . Filozofia XIX wieku.

56. Czy duch absolutny działa według dialektyki? (II.7)

Uczeń:

- a) objaśnia kluczowe tezy heglowskiej historiozofii, zwracając szczególną uwagę na dialektykę heglowską.

MiTP: drama (prezentacja triady Heglowskiej), praca z tekstem pod kierunkiem, podział klasy na mniejsze grupy (związane z przydzielonymi zadaniami), analiza tekstu źródłowego, technika mówiącej tablicy – do zaprezentowania wyników pracy pod kierunkiem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Korelacja – język polski (romantyzm), historia.

57. Każda wola rodzi się w cierpieniu... (II.7)

Uczeń:

- b) objaśnia kluczowe tezy heglowskiej historiozofii, zwracając szczególną uwagę na dialektykę heglowską;

- c) wyjaśnia heglowską koncepcję wolności jako uświadomionej konieczności oraz koncepcję dziejów jako postępu w uświadomieniu wolności;
- d) określa główne cechy niemieckiego idealizmu oraz wymienia jego ważniejszych przedstawicieli;
- e) przedstawia na wybranym przykładzie wpływ heglizmu na polską filozofię romantyczną;
- f) analizuje fragment jednego z następujących tekstów: Wykłady z filozofii dziejów Georga Wilhelma Friedricha Hegla lub Ojciec-nasz Augusta Cieszkowskiego (dział III, 1–3, 9–10) lub Świat jako wola i przedstawienie Arthura Schopenhauera (ks. IV).

MiTP: praca z tekstem pod kierunkiem, podział klasy na mniejsze grupy (związane z przydzielonymi zadaniami), analiza tekstu źródłowego, technika mówiącej tablicy – do zaprezentowania wyników pracy pod kierunkiem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

58. Czy zasady ekonomiczne można przypisać moralności? (II.8)

59. Wolność w filozofii J. S. Milla. (II.8)

Uczeń:

- a) przedstawia główne założenia etyki utilitarystycznej;
- b) omawia dziedziny ludzkiej wolności: wolność przekonań, wolność postępowania, wolność zrzeszania; wyjaśnia zasadę niekrzywdzenia innych;
- c) posługuje się tą zasadą w moralnej ocenie przykładowych działań ludzkich;
- d) analizuje fragment O wolności Johna Stuarta Milla (rozdz. I Rozważania wstępne).

MiTP (tematy 58-59): symulacja, praca z tekstem pod kierunkiem, podział klasy na mniejsze grupy (związane z przydzielonymi zadaniami), analiza tekstu źródłowego, technika mówiącej tablicy – do zaprezentowania wyników pracy pod kierunkiem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Korelacja – język polski (pozytywizm).

60. Kto może zostać nadczłowiekiem? (II.9)

Uczeń:

- a) przedstawia motywy nietzscheańskiej krytyki moralności tradycyjnej i chrześcijaństwa;
- b) wyjaśnia pojęcia woli mocy i nadczłowieka;
- c) odróżnia i charakteryzuje postawę apollińską i dionizyjską;
- d) analizuje fragment Tako rzecze Zaratustra (Przedmowa Zaratustry) Friedricha Nietzschego.

MiTP: debata balonowa (proponowane postacie: Nietzsche, Schopenhauer, Marks, Bergson), praca z tekstem, podział klasy na mniejsze grupy (związane z przydzielonymi zadaniami), analiza tekstu źródłowego, sesja posterowa

dla podsumowania wyników debaty balonowej. Zadania w debacie przydzielane według potrzeb uczniów z SPE. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).
Korelacja – język polski (neoromantyzm, Młoda Polska).

61. Jak wprowadzić filozofię w czasy dominacji techniki? (II.10)

Uczeń:

- a) zna w zarysie historię myśli pozytywistycznej od encyklopedystów francuskich do Koła Wiedeńskiego;
- b) prezentuje poglądy wybranego XX-wiecznego filozofa nauki.

Korelacja – fizyka (teoria nieoznaczoności).

62. Filozofia pozytywna. (II.10)

Uczeń:

- a) zna w zarysie historię myśli pozytywistycznej od encyklopedystów francuskich do Koła Wiedeńskiego;
- b) przedstawia główne idee filozofii pozytywnej Augusta Comte'a;
- c) odróżnia pozytywizm jako jedną z koncepcji poznania i nauki od samej nauki;
- d) analizuje fragment Metody pozytywnej w szesnastu wykładach Augusta Comte'a (wykład pierwszy).

MiTP (tematy 61 i 62): wykład (1 lekcja), dyskusja punktowana. Część materiałów powinna zostać przygotowana we współpracy z polonistą. Konieczne przygotowanie do debaty – tematyka musi być zadana wcześniej. Można wykorzystać metodę odwróconej lekcji – wybrani szczególnie zdolni uczniowie zostaną przygotowani do roli ekspertów. Zmiana konfiguracji sali lekcji na przygotowaną do dyskusji punktowanej.

Korelacja – język polski (pozytywizm).

Rozdział V. Filozofia współczesna.

63. Co jest oczywiste? (II.11)

Uczeń:

- a) wyjaśnia, na czym polega metoda fenomenologiczna oraz dokonuje opisu fenomenologicznego wybranych fenomenów;
- b) charakteryzuje główne idee fenomenologii świadomości Edmunda Husserla lub fenomenologii wartości Maxa Schelera (do wyboru).

Liczba godzin: 3. Wyraźny podział na dwie części: wykładową (1 godzina)

i ćwiczeniową – 2 godziny. MiTP: wykład ilustrowany (prezentacja), metoda stacji.

Zastosowanie oceniania kształtującego (OK) przy pracy z metodą stacji. Przy stacjach przygotowane odrębne zadania dla uczniów z SPE, według ich potrzeb.

Korelacja – historia (świat po I wojnie światowej).

64. Koncepcja człowieka Romana Ingardena (II.11)

Uczeń:

- a) przedstawia Romana Ingardena koncepcję człowieka i sztuki;
- b) analizuje fragment Książeczki o człowieku Romana Ingardena (esej Człowiek i jego rzeczywistość).

MiTP: dyskusja punktowana. Część materiałów powinna zostać przygotowana we współpracy z polonistą. Konieczne przygotowanie do debaty – tematyka musi być zadana wcześniej. Można wykorzystać metodę odwróconej lekcji – wybrani szczególnie zdolni uczniowie zostaną przygotowani do roli ekspertów. Zmiana konfiguracji sali lekcji na przygotowaną do dyskusji punktowanej.

65. Jak żyć w nieludzkich czasach? (II.12)

Uczeń:

- a) wymienia ważniejsze cechy, odmiany i przedstawicieli (w tym prekursorów) egzystencjalizmu;
- b) przedstawia główne idee humanistycznego egzystencjalizmu Jean-Paula Sartre'a;
- c) objaśnia Karla Jaspersa pojęcie sytuacji granicznych;
- d) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu;
- e) analizuje fragmenty następujących tekstów: Wprowadzenie do filozofii Karla Jaspersa (rozdz. 2 Źródła filozofii) oraz Egzystencjalizm jest humanizmem Jean-Paula Sartre'a.

MiTP: projekcja filmu dokumentalnego o J. P. Sartrze, praca z tekstem pod kierunkiem, technika mówiącej tablicy – do zaprezentowania wyników pracy pod kierunkiem. Wskazana współpraca z polonistą i historykiem. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Korelacja – język polski, historia (świat po II wojnie światowej).

66. Czy dialog jest potrzebny? (PP)

Uczeń:

- a) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu.

MiTP: metoda stawiania i rozwiązywania problemów, praca w małych grupach, wykorzystanie klocków Mubabao – ułożenie z klocków „miast: hermeneutyki, personalizmu, filozofii życia, filozofii dialogu”. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Korelacja – historia, język polski.

67. Język? Nauka? A może człowiek? (PP)

68. Dokąd prowadzi filozofia analityczna? (II.13)

Uczeń:

- a) przedstawia główne idee wczesnej filozofii analitycznej na przykładzie jednego z następujących autorów: George Edward Moore, Bertrand Russell, Ludwig Wittgenstein;
- b) charakteryzuje Szkołę Lwowsko-Warszawską na przykładzie osiągnięć jednego z jej przedstawicieli (Kazimierz Twardowski, Tadeusz Kotarbiński, Kazimierz Ajdukiewicz, Tadeusz Czeżowski);
- c) omawia jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: neopozytywizm, pragmatyzm, filozofia lingwistyczna;
- d) analizuje fragment jednego z następujących tekstów: Problemy filozofii Bertranda Russella, Z głównych zagadnień filozofii George'a Edwarda Moore'a, Dociekania filozoficzne Ludwiga Wittgensteina, O tak zwanych prawdach względnych Kazimierza Twardowskiego, Zagadnienia i kierunki filozofii Kazimierza Ajdukiewicza, Medytacje o życiu godziwym Tadeusza Kotarbińskiego, O metafizyce, jej kierunkach i zagadnieniach Tadeusza Czeżowskiego.

Wyraźny podział na dwie części: wykładową (2 godziny) i ćwiczeniową – 2 godziny. MiTP: wykład ilustrowany (prezentacja), praca w grupach z tekstem i arkuszami TOC, mapa myśli. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK) przy pracy z arkuszami TOC. Odrębne zadania dla uczniów z SPE (umieszczonych w grupach według ich potrzeb) – powinni robić osobne mapy myśli.

Korelacja – matematyka, fizyka, chemia, język polski (nauka o języku).

III. Wybrane problemy filozofii.

69. Jak uprawiać filozofię? (PP)

Uczeń rozróżnia i charakteryzuje koncepcje filozofii:

Klasyczną, neoklasyczną, analityczną, pozytywistyczną, neopozytywistyczną, egzystencjalną.

MiTP: metoda stawiania i rozwiązywania problemów, websearching – poszukiwanie koncepcji uprawiania filozofii, podsumowanie sesją posterową. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

70. Jak uprawiać filozofię? Koncepcja klasyczna. (III.1)

Uczeń opisuje i analizuje:

- a) koncepcję klasyczną i neoklasyczną;
- b) koncepcję neotomistyczną i fenomenologiczną;
- c) poszukiwanie ostatecznych podstaw rzeczywistości, poznania i wartości.

MiTP: metoda projektu – projekt według przygotowanego schematu. Prezentacja projektu grupowego, ocena według arkusza oceny projektu.

71. Jak uprawiać filozofię? Koncepcja pozytywistyczna.

Uczeń opisuje i analizuje:

- a) koncepcję pozytywistyczną i neopozytywistyczną;
- b) syntetyzowanie wyników nauk szczegółowych
- c) ustalanie założeń i metod nauk.

MiTP: metoda projektu – projekt według przygotowanego schematu. Prezentacja projektu grupowego, ocena według arkusza oceny projektu.

Korelacja – język polski, fizyka, chemia.

72. Jak uprawiać filozofię? Koncepcja analityczna.

Uczeń opisuje i analizuje:

- a) podstawowe pojęcia wiedzy naukowej i pozanaukowej.

MiTP: metoda projektu – projekt według przygotowanego schematu. Prezentacja projektu grupowego, ocena według arkusza oceny projektu.

Korelacja – matematyka, fizyka, chemia.

73. Jak uprawiać filozofię? Koncepcja egzystencjalna.

Uczeń opisuje i analizuje:

- a) egzystencjalizm jako zjawisko;
- b) wartościujące opisywanie granicznych sytuacji życia ludzkiego.

MiTP: metoda projektu – projekt według przygotowanego schematu. Prezentacja projektu grupowego, ocena według arkusza oceny projektu. Korelacja – język polski, historia.

74. Czy warto toczyć fizyczne spory o metafizyczne wartości? (III.3) (8 g.)

Wybrane spory metafizyczne (ontologiczne). Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

- a) o stosunek rzeczy do umysłu (realizm – idealizm);
- b) o różnorodność bytów (monizm – pluralizm);
- c) o podłoże rzeczywistości (materializm – hylemorfizm – spirytualizm);
- d) o przyczynowość (determinizm – indeterminizm);
- e) o uniwersalia lub powszechniki (nominalizm – platonizm).

MiTP: debata oksfordzka. Debaty przygotowane z wyprzedzeniem, prowadzone przez zmieniające się grupy uczniów tak, by każdy wziął aktywny udział w którejś z debat. Konieczne przygotowanie do debaty – tematyka musi być zadana wcześniej.

Wykorzystanie metody odwróconej lekcji – z wykorzystaniem uczniów szczególnie zdolnych (funkcja spikera, liderzy koalicji i opozycji). Zmiana konfiguracji sali lekcji na przygotowaną do debaty (trzy stanowiska i miejsce dla publiczności) – w razie trudności warto pomyśleć o wykorzystaniu sali gimnastycznej, auli, stołówki.

Korelacja – historia, język polski.

75. Wybrane spory epistemologiczne. (III.4) (8 g.)

Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

- a) o źródła poznania (empiryzm lub aposterioryzm – aprioryzm);
- b) o rolę rozumu w poznaniu (racjonalizm – irracjonalizm);
- c) o możliwość zdobycia wiedzy pewnej (sceptycyzm – hipotetyzm – dogmatyzm);
- d) o naturę i kryterium prawdy (klasyczna lub korespondencyjna koncepcja prawdy – koncepcje nieklasyczne, zwłaszcza koherencyjna i pragmatyczna).

Zajęcia składają się z dwóch części – 2-godz. websearchingu wspomaganego literaturą i 2-6-godzinnej dyskusji punktowanej.

MiTP: websearching, dyskusja punktowana. Część materiałów powinna zostać przygotowana przez zainteresowanych uczniów wcześniej, w formie portfolio.

Konieczne przygotowanie do dyskusji – tematyka musi być zadana wcześniej. Zmiana konfiguracji sali lekcji na przygotowaną do dyskusji punktowanej. Uczniowie z SPE mogą wziąć udział w dyskusji na dogodnych dla siebie warunkach (przylepne kartki z opinią, materiał rysunkowy).

Korelacja – matematyka, fizyka, chemia, język polski.

76. Wybrane spory antropologiczne. (III.5) (6 g.)

Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

- a) o istotę człowieka (naturalizm lub redukcjonizm biologiczny lub społeczny – antynaturalizm lub antyredukcjonizm, np. personalizm);
- b) o relację umysł – ciało (dualizm – monizm materialistyczny lub naturalistyczny);
- c) o wolność woli (libertarianizm – fatalizm – kompatybilizm);
- d) o życie po śmierci biologicznej (mortalizm – immortalizm na przykładzie wybranej koncepcji nieśmiertelności).

MiTP: praca w grupach, drama (prezentacja poszczególnych stanowisk w sporze przy pomocy rozmaitych form wyrazu), technika mówiącej tablicy – do podsumowania wyników i/lub sesja posterowa. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK).

Korelacja – wos, historia, język polski, biologia.

77. Wybrane spory etyczne. (III.6) (8 g.)

Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

- a) o sposób istnienia wartości moralnych (realizm – antyrealizm);
- b) o naturę wartości lub powinności moralnych (relatywizm – absolutyzm lub uniwersalizm, subiektywizm – obiektywizm);

c) o sposób formułowania i uzasadniania ocen moralnych (konsekwencjalizm, w szczególności utilitaryzm – nonkonsekwencjalizm, w szczególności deontologizm kantowski);

d) o źródło moralnych zobowiązań (autonomizm – heteronomizm).

MiTP: debata oksfordzka. Debaty przygotowane z wyprzedzeniem, prowadzone przez zmieniające się grupy uczniów, tak, by każdy wziął aktywny udział w którejś z debat. Konieczne przygotowanie do debaty – tematyka musi być zadana wcześniej. Wykorzystanie metody odwróconej lekcji – z wykorzystaniem uczniów szczególnie zdolnych (funkcja spikera, liderzy koalicji i opozycji). Zmiana konfiguracji sali lekcji na przygotowaną do debaty (trzy stanowiska i miejsce dla publiczności).

Korelacja – wos, historia, język polski, biologia.

78. Wybrane współczesne spory bioetyczne. (III.7) (8 g.)

Uczeń:

a) wymienia ważniejsze współczesne problemy bioetyczne oraz przedstawia ich główne rozwiązania;

b) określa związek między tymi rozwiązaniami a przyjętymi założeniami ontologicznymi, antropologicznymi i ogólnoetycznymi;

c) podejmuje dyskusję na temat wybranego sporu bioetycznego, korzystając z posiadanej wiedzy filozoficznej i logicznej.

MiTP: prezentacja zadanych z wyprzedzeniem esejów na temat sporów bioetycznych, podsumowanie w formie burzy mózgów. Zastosowanie oceniania kształtującego (OK) dla podsumowania, eseje oceniane według przygotowanych uprzednio przez nauczyciela kryteriów.

Korelacja – biologia.

79. Spór o istnienie i naturę absolutu (Boga). (III.8) (8 g.)

Uczeń:

a) odróżnia i wyjaśnia następujące stanowiska: teizm, deizm, panteizm, agnostycyzm, ateizm;

b) krytycznie rekonstruuje następujące argumenty za istnieniem Boga: argument ontologiczny, argument kosmologiczny, argument teleologiczny, argument moralny;

c) przedstawia światopoglądowe znaczenie sporu o istnienie Boga i rolę religii w życiu człowieka;

d) w kontekście sporu teizm – ateizm omawia wybrane koncepcje genezy zła moralnego i pozamoralnego.

MiTP: drzewko decyzyjne, kąciki wiedzy, przekład intersemiotyczny (rysunki lub prezentacje), podział klasy na mniejsze grupy (związane z zaobserwowanymi deficytami). Kąciki wiedzy z przygotowanym materiałem dotyczącym postaw wobec absolutu (teizm, deizm, panteizm, agnostycyzm, ateizm). Zastosowanie oceniania

kształtującego (OK). W przypadkach uczniów z SPE – wykorzystanie przekładu intersemiotycznego.

80. Wybrane spory estetyczne. (III.9) (8 g.)

Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

- a) o istotę piękna (koncepcja pitagorejska – koncepcje alternatywne);
- b) o istotę sztuki (koncepcja klasyczna – alternatywna definicja sztuki Władysława Tatarkiewicza).

MiTP: prezentacja, zamiast prezentacji możliwe przygotowane uprzednio referaty, technika mówiącej tablicy – do podsumowania wyników i/lub sesja posterowa.

Korelacja – historia sztuki, język polski.

81. Wybrane spory z zakresu filozofii polityki. (III.10) (8 g.)

Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

- a) o naturę społeczeństwa (indywidualizm – kolektywizm);
- b) o genezę państwa (koncepcja umowy społecznej – koncepcja samorzutnej ewolucji);
- c) o naczelną wartość życia społecznego (liberalizm kulturowy – konserwatyzm);
- d) o podstawy prawa stanowionego (pozytywizm prawniczy – teoria prawa naturalnego).

Zajęcia składają się z dwóch części – 2-godz. websearchingu wspomaganego literaturą i 2-4-godzinnej dyskusji punktowanej.

MiTP: websearching, dyskusja punktowana. Część materiałów powinna zostać przygotowana przez zainteresowanych uczniów wcześniej, w formie portfolio.

Konieczne przygotowanie do dyskusji – tematyka musi być zadana wcześniej. Zmiana konfiguracji sali lekcji na przygotowaną do dyskusji punktowanej. Uczniowie z SPE mogą wziąć udział w dyskusji na dogodnych dla siebie warunkach (chmurki TOC).

Korelacja – woś, historia.

5. WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI KSZTAŁCENIA

5.1. Warunki realizacji kształcenia

W większości wypadków do nauczania filozofii wystarczy zwyczajna sala szkolna.

Dla uczniów z SPE potrzebne są dodatkowe dostosowania, zależne od potrzeb (oświetlenie, warunki akustyczne, usadowienie ucznia w klasie, dostosowanie liczby bodźców itp.). Z przyjętych naukowych założeń konstruktywizmu wynika, że powinna istnieć możliwość dostosowania jej do potrzeb samodzielnego zdobywania wiedzy,

zależnie od przyjętych metod pracy. Do zajęć dramowych najodpowiedniejszym jest układ krzesel w kręgu (stoliki wówczas należy odsunąć pod ściany). Do metody stacji – konieczne jest utworzenie 4-5 grup stolików, otoczonych krzesłami. Do teatryku – niezbędne jest utworzenie widowni (stołki w rzędach, bokiem do okna). Debata oksfordzka wymaga utworzenia dwóch dużych stołów (po prawej i lewej stronie sali) i małego stołu prezydialnego. Tak więc konfigurujemy salę zależnie od stosowanej aktualnie metody. Wyjątkiem są zajęcia łączone z zajęciami chemii i fizyki (wówczas przenosimy uczniów do pracowni wyposażonej do doświadczeń – konieczne jest porozumienie z nauczycielem przedmiotu). Wyjątkiem jest też websearching – należy wykorzystać pracownię komputerową (1 komputer na parę uczniów lub Wi-Fi i laptopy). Proponuję także szerokie wykorzystanie smartfonów uczniów podczas zajęć – do technik Webquestu czy też testów w rodzaju Kahoot’a i innych learning games. Wszelkie zajęcia ICT mają ogromne znaczenie na przyszłym rynku pracy – pozwalają oswoić ucznia z przyszłym informatycznym środowiskiem pracy.

5.2. Formy pracy

Formy pracy powinny być zróżnicowane i dostosowane do sytuacji dydaktycznej i SPE uczniów. Filozofia jest przedmiotem wyrosłym z dialogu, dlatego większość zajęć powinna zawierać techniki oparte na dialogu i wymianie poglądów (rozmowa nauczająca, debata, dyskusja, projekt). Wachlarz metod jest obszerny, zostały wymienione w rozdziale 4, a ich szczegółowy opis znajdzie Czytelnik w literaturze dydaktycznej (szczególnie: Brudnik, Moszyńska, Owczarska, (2000)). Tu skupię się na technice pracy ze źródłem filozoficznym oraz na mniej znanych odmianach dramy i inscenizacji, jakimi są teatryk Kamishibai i klocki Mubabao.

Praca ze źródłem filozoficznym najczęściej przyjmuje formy:

- a) samodzielnej pracy z tekstem – dłuższe teksty zadawane są do zapoznania się przed lekcją w domu (lub rzadziej – na lekcji). Rolą nauczyciela jest przygotowanie pytań, na które uczeń przygotowuje odpowiedź na podstawie tekstu; wnioski z tekstu są później podstawą do rozmowy nauczającej, debaty lub samodzielnie wykonywanych zadań,
- b) pracy z tekstem pod kierunkiem – tekst powinien być do przeczytania w krótkim czasie (do 10 minut); towarzyszą mu rozdane przez nauczyciela 1-2 pytania lub (z punktu widzenia konstruktywizmu lepiej) pytania powinien formułować uczeń po przeczytaniu fragmentu. Można zadać przeczytanie tego samego tekstu całej klasie lub podzielić klasę na grupy, by rozdane fragmenty tekstów uzupełniały się. Ta druga forma jest korzystniejsza ze względu na pracę z uczniami z SPE. Zależnie od charakteru SPE ucznia może być to tekst trudniejszy (dla szczególnie zdolnych), łatwiejszy językowo, wydrukowany większymi literami (dla uczniów z zaburzeniami widzenia, wzrokowców itp.), nagrany na nośnik z słuchawkami, czy wreszcie indywidualnie dodatkowo objaśniony przez nauczyciela. Tak przeczytane teksty

podlegają wspólnej analizie przy pomocy rozmowy nauczającej, debaty, dyskusji (w tym punktowanej),

c) samodzielne wyszukiwanie przez uczniów tekstu w Internecie, zapoznanie się z komentarzami, samodzielne wnioski (Websearch),

d) Webquest – forma projektu przygotowanego przez nauczyciela lub najlepszych uczniów – nauczyciel przygotowuje wprowadzenie, czyli ogólny, motywujący opis projektu oraz umieszczone w sieci zadania- polecenia dla poszczególnych grup, opis produktu, który należy stworzyć, procedury i zasoby (teksty źródłowe). Reszta – wykonanie zadań, punktowanie ich, podsumowanie, często w formie prezentacji – należy do uczniów,

e) Przydatną formą jest technika dramowa zwana klockami Mubabao (skrót od Muzeum Baśni, Bajek i Opowieści). To zróżnicowane kształtem duże drewniane klocki, z których uczniowie tworzą układy, które mają coś symbolizować. Opis powstałej symboliki jest wykonaniem zadania,

f) Teatrzyk Kamishibai to japońska forma teatrzyku-skrzynki, w której opowiadający historię zmienia wykonane wcześniej rysunki (lub wycinanki). Przygotowanie takich rysunków oraz wspólne ułożenie opowieści (w naszym przypadku analizy tekstu lub sytuacji) jest działaniem twórczym całej grupy,

g) Pozostałe formy. Program nie odrzuca bardziej tradycyjnych metod (wykład, rozmowa nauczająca, pokaz), ale zakłada ich nowoczesne formy – zarówno wykład, jak i rozmowa nauczająca w ujęciu problemowym.

Do podsumowań niezbędne jest szerokie wykorzystanie metody projektu, prezentowanej w formie debaty lub dyskusji (ze szczególnym uwzględnieniem debaty oxfordzkiej, jako najlepiej kształtującej kompetencje obywatelskie oraz kompetencje w zakresie logiki, świadomości i ekspresji kulturalnej). Metoda projektu oraz debaty mają poważne zastosowanie na późniejszym rynku pracy – oswajają z autoprezentacją, pozwalają na samodzielny dobór treści wystąpienia.

6. MONITOROWANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Monitorowanie jest nieustannym zbieraniem danych o postępach uczniów i realizacji programu – zarówno o uzyskiwanych efektach cząstkowych, jak i skuteczności przeprowadzanego nauczania filozofii. „Ograniczanie jednakże monitorowania wyłącznie do pozyskiwania i analizowania informacji nie oddaje istoty tego działania, gdyż dobre monitorowanie zakłada również wykorzystanie zgromadzonych informacji w celu bieżącej modyfikacji obserwowanych procesów poprzez usuwanie niepożądanych zjawisk natychmiast po ich stwierdzeniu” (Grzonkowska:3). Dlatego w programie przewidziano wystarczający czas na sprawdziany i działania kontrolne. Równie istotną jest ewaluacja bieżąca, która poddaje realizację programu bieżącej

kontroli. Wyniki sprawdzianów, ankiet kontrolnych i co najważniejsze – bieżącej obserwacji uczniów, powinny pozwalać na wprowadzenie niezbędnych modyfikacji programu przez nauczyciela.

7. DOSTOSOWANIE DO SPECJALNYCH POTRZEB EDUKACYJNYCH (SPE) UCZNIÓW

Dostosowanie do SPE uczniów zależy od rodzaju potrzeb ucznia, a te są bardzo zróżnicowane. Dlatego każdy nauczyciel filozofii powinien rozpocząć swoje działania w klasie od rozpoznania tych potrzeb. Znaczną część niezbędnej wiedzy zawiera zwykle dokumentacja, którą na temat każdego ucznia posiada szkoła. Ale żadna dokumentacja nie zastąpi wiedzy zdobytej w kontaktach z rodzicami ucznia, innymi nauczycielami i - co najważniejsze – w wyniku bezpośredniej obserwacji ucznia podczas lekcji. W ten sposób nauczyciel określa, jakie indywidualne działania są niezbędne dla każdego z uczniów. Podejście do ucznia z SPE powinno charakteryzować się:

„dostosowaniem sposobu komunikowania się z uczniem, zachowaniem właściwego dystansu, wydłużeniem czasu pracy, zmianą form aktywności, dzieleniem materiału nauczania na mniejsze partie, zmniejszeniem liczby zadań do wykonania, zwiększeniem liczby ćwiczeń i powtórzeń materiału, częstym odwoływaniem się do konkretności; stosowaniem metody pogłębienia – umożliwieniem poznawania wielozmysłowego, dostosowaniem liczby bodźców związanych z procesem nauczania, zastosowaniem dodatkowych środków dydaktycznych i środków technicznych, zapewnieniem uczniowi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi możliwości korzystania z nauki języków obcych na miarę jego potrzeb i możliwości; stosowaniem zróżnicowanych kart zadań do samodzielnego rozwiązania, powtarzaniem reguł obowiązujących w klasie oraz jasnym wyznaczeniem granic i egzekwowaniem ich przestrzegania” (Rafał-Łuniewska J.:13).

Oprócz przestrzegania wyżej wymienionych zasad, warto zwrócić uwagę na specyfikę przedmiotu i wymagania indywidualne uczącej się młodzieży. Specyfika filozofii, polegającej na precyzyjnym przekazie słownym, utrudnia pracę dyslektykom, osobom słabo widzącym, osobom słabo słyszającym, osobom z zespołem Aspergera i innym. Dla tych osób zaleca się dostosowania w zakresie:

a) organizacji przestrzeni edukacyjnej i warunków zewnętrznych – dla osób z wadą wzroku – usadowienie ich w miejscach lepiej oświetlonych, materiały do czytania z większą czcionką itp., podobne warunki dla osób będących wzrokowcami w modelu sensorycznym; dla osób słabo słyszających (i słuchowców w modelu sensorycznym) - stworzenie prawidłowych warunków akustycznych. Młodzież kinestetyczna powinna

też mieć dodatkowe warunki organizacji przestrzeni – np. odpowiednie usadowienie ucznia w klasie, dostosowanie liczby bodźców do możliwości odbioru itp.;

b) wymagania edukacyjne dla osób z SPE powinny zawierać dostosowanie poziomu trudności zadań do indywidualnych możliwości ucznia – w przypadku filozofii to możliwość prezentacji koncepcji filozoficznych w formie ekspresji teatralnej bądź rysunkowej, dzielenie materiału nauczania na mniejsze partie, zmniejszenie liczby zadań do wykonania, zwiększenie liczby ćwiczeń i powtórzeń materiału;

c) wykorzystanie potencjału (np. emocjonalnego) ucznia do pokonywania deficytów;

d) zmiana form aktywności ucznia – w przypadku tego programu nacisk położono na maksymalizację metod aktywizujących, ekspresję teatralną, wykorzystanie narzędzi dydaktyki cyfrowej, narzędzi TOC, wizualizacje, przekład intersemiotycznego oraz metody eksponujące (pokaz, drama), które spełniają funkcję motywacyjną. Szczególne miejsce w metodyce pracy zajmuje uczeń bardzo zdolny. Należy aktywizować go do samorozwoju poprzez udział w olimpiadach, konkursach przedmiotowych, w kołach zainteresowań i rozmaitych akcjach edukacyjnych (gry miejskie, festiwale nauki itp.). Istotne jest wykorzystanie metod zwiększających indywidualny wkład pracy (portfolio, tutoring, lekcje odwrócone, plan działań wspierających, mentoring) oraz nacisk na rozwój poznawczy i poszerzanie wiedzy poprzez dodatkowe zadania i lekturę.

8. OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Ocenianie jest ważną formą informacji zwrotnej w kontaktach nauczyciel-uczeń, nauczyciel-rodzice i uczeń-rodzice. Służy też nauczycielowi do porządkowania informacji o postępach ucznia, jest więc konieczne w procesie wspierania go i indywidualizacji nauczania.

8.1. Ocenianie kształtujące ocenianiem bieżącym

Podczas zajęć ocenianie bieżące powinno mieć charakter oceniania kształtującego (OK), wchodzącego w skład koncepcji SUS (Szkoły Uczącej Się). Pozwala to na bezpieczne i eliminujące nadmierny stres ocenianie uczniów z SPE (specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz wygodniejsze i wydajniejsze bieżące ocenianie pozostałych uczestników procesu edukacji. Szczegółowy opis oceniania kształtującego znajduje się w literaturze przedmiotu (Sterna, 2016). Podstawą procesu są tu szczegółowe cele lekcji i oceniania, podane na początku, zasada indywidualizacji, informacja zwrotna (w której obok tego, czego uczeń nie umie, musi się znaleźć informacja co już potrafi). Zjawiskiem niezbędnym jest tutaj samoocena ucznia i ocenianie koleżeńskie.

Samoocena ucznia – nie ma dobrej samooceny bez ustalonych wcześniej kryteriów, które uczeń powinien znać. Dzięki temu uczeń może porównać swoją wiedzę do tego, co powinien umieć, a więc skontrolowanie własnych postępów. Celem samooceny jest właśnie „przejrzanie się w lustrze” kryteriów. Techniki są różne – tzw. „Światła” (kartki, które uczeń trzyma przed sobą w czasie lekcji – czerwona oznacza kompletny brak zrozumienia, żółty – coś rozumiem, zielony – rozumiem wszystko). Może to być też np. zadanie niedokończone (sposób jego dokończenia stanowi samoocenę ucznia) lub „list do siebie” z oceną postępów. (Sterna, 2016). W przypadku uczniów z SPE stosują adaptowane ze szkoły podstawowej naklejki (uczeń przykleja kropkę do zeszytu – rozumie).

Często uczeń ocenia swoje postępy zbyt optymistycznie lub zbyt negatywnie. Wtedy nauczyciel powinien polecić wzajemną ocenę uczniów, zadać dodatkowe zadanie domowe, albo usiąść z uczniem po lekcji i wyjaśnić problem jeszcze raz. (Sterna, 2016)

Ocena koleżeńska – działa podobnie do samooceny, tylko tym razem oceniają się wzajemnie uczniowie z jednej ławki lub grupy. Najpoważniejsza trudność dla nauczyciela to opanowanie potencjalnych konfliktów. Obiektywizm jest znacznie wyższy niż przy samoocenie, jeśli dopuścimy do tego, by każdy uczeń uzasadniał ocenianemu przyczyny takiej a nie innej oceny.

Ocena spełnia wtedy przede wszystkim funkcję motywacyjną. Najistotniejsze są umiejętności kluczowe. Mniejsze znaczenie ma czas ich uzyskania. Dodatkowo łatwo je przystosować do potrzeb uczniów z SPE.

8.2. Ocena ucznia z SPE

Absolutne pierwszeństwo ma w tym przypadku zasada indywidualizacji. Ustalanie oceny nie polega na porównaniu osiągnięć ucznia z innymi, ale – zdobyte nowe umiejętności (zasada przyrostu i postępu), wkład pracy, aktywność podczas zajęć (w tym w formach artystycznych i pozawerbalnych). Podczas oceny uwzględnione muszą być indywidualne cechy ucznia, wszelkie dostosowania, w tym wydłużony zwykle czas pracy. Warto jednak pamiętać, że nie jest to obniżenie wymagań w stosunku do podstawy programowej, lecz ich dostosowanie.

Dlatego ocenie podlegać będą nabyte umiejętności kluczowe.

Szczególne miejsce w ocenie należy poświęcić uczniowi bardzo zdolnemu. Uczeń ten musi być również oceniany indywidualnie, należy umożliwić mu uzyskanie oceny za działania z pracy własnej, dodatkowych zajęć edukacyjnych, samorozwój (udział w olimpiadach, konkursach przedmiotowych, w kołach zainteresowań, wydarzeniach edukacyjnych typu festiwale nauki).

8.3. Ocena sumująca

Proponuje się zastosowanie do celów sumujących tradycyjnej oceny szkolnej, ale techniki oceniania powinny być jak najbardziej nowatorskie, eliminujące stres. I tutaj powinny być zastosowane zasady SUS (Szkoły Uczącej Się).

Tradycyjne oceny szkolne:

celującą – znakomite opanowanie umiejętności argumentacji i analizy w dyskusji lub prezentowania swojego stanowiska w inny sposób (dla uczniów z SPE), szerokie zainteresowania, umiejętność formułowania własnych ocen i uzasadniania wniosków, aktywność na lekcji, znaczny wkład pracy własnej, znaczące postępy w umiejętnościach, sprawna argumentacja w pracach pisemnych, zdolność odnoszenia się do literatury przedmiotu.

bardzo dobra – opanowanie umiejętności argumentacji i analizy w dyskusji lub prezentowania swojego stanowiska w inny sposób (dla uczniów z SPE), formułowania samodzielnych ocen i uzasadnianie wniosków (także pozawerbalnie – SPE), wkład pracy własnej, osiąganie postępu w umiejętnościach, aktywność na lekcji, sprawna argumentacja w pracach pisemnych.

dobra – podstawowa umiejętność argumentacji i analiza, własne, czasem słabo umotywowane oceny, umiarkowany postęp w umiejętnościach, praca na lekcji, poprawność w pracach pisemnych. Uczniowie z SPE oceniani są podobnie, choć w przypadku prac pisemnych – oceniamy przede wszystkim wkład merytoryczny, pomijając możliwy chaos kompozycyjny czy mniej poprawne dowodzenie.

dostateczna – udział w dyskusjach, nie zawsze w pełni poprawny, zaangażowanie, użycie argumentów w pracach pisemnych. Dotyczy to także uczniów z SPE, choć udział w dyskusjach może być zastąpiony inną formą aktywności (drama, rysunek).

dopuszczająca – znajomość najważniejszych zagadnień filozoficznych, umiejętność wyrażania poglądów, prace pisemne na temat. Dotyczy to także uczniów z SPE, choć można brać pod uwagę inne aktywności niż praca pisemna.

Ocenę sumującą podnoszą:

a) kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, kompetencje cyfrowe, kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się, kompetencje obywatelskie, kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej. Do oceny kompetencji przygotowano specjalne narzędzie (arkusz oceny kompetencji). Pozwala on na ustalenie oceny w zupełnie inny sposób niż podczas lekcji innych przedmiotów.

b) realizacja przewidywanych w programie osiągnięć, w tym:

- rozumienie i umiejętność zastosowania technik logicznych,
- umiejętność posługiwania się tekstami źródłowymi,
- różne przejawy aktywności intelektualnej,
- formułowanie wypowiedzi ustnych,
- przygotowanie prac pisemnych oraz inne umiejętności, których zdobywanie jest przewidziane w programie nauczania. Stosowanie nabytych na innych przedmiotach wiadomości i umiejętności,
- udział w aktywnych formach pracy na lekcji.

Uczeń otrzymuje informację zwrotną, uzasadniającą ocenę (funkcja informacyjna o postępach ucznia).

Przy ocenie sumatywnej każdego ucznia obowiązuje również zasada indywidualizacji i wszystkie wymienione już zasady ustalania oceny ucznia z SPE.

Arkusze oceny kompetencji

Jest to rodzaj arkusza testowego, prowadzonego dla każdego ucznia indywidualnie. Wystarczy zaznaczyć kropką poziom kompetencji, a później zwrócić uwagę na ich położenie – im więcej kropek po lewej stronie arkusza, tym lepiej.

A. kompetencje cyfrowe

działa skutecznie działa sprawnie działa działa z pomocą działa z trudem
nie działa

B. kompetencje osobiste

pracuje skutecznie pracuje sprawnie pracuje pracuje z pomocą pracuje
niechętnie nie pracuje

C. kompetencje społeczne

pomaga chętnie pomaga często pomaga pomaga gdy musi pomaga
niechętnie nie pomaga

D. kompetencje w zakresie umiejętności uczenia się

samodzielnie z niewielką pomocą uczy się skupia się nie skupia się
nie uczy się

E. kompetencje obywatelskie

zaangażowany często zaangażowany zainteresowany słabo z. nie
zainteresowany obojętny

F. kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej

zaangażowany często zaangażowany zainteresowany słabo z. nie
zainteresowany obojętny

Arkusze informacji zwrotnej:

1. Dotychczas już umiesz: (wyszczególniamy elementy z programu)
2. Szczególne sukcesy zostały osiągnięte w: (wymieniamy konkret)
3. Poprawienia wymagają: (wyszczególniamy)
4. Poprawić pracę możesz poprzez: (podajemy działania)
5. Materiał do poprawienia pracy znajdziesz w: (bibliografia, netografia)

9. SPOSOBY EWALUACJI PROGRAMU

Każdy program wymaga korekt i kontroli skuteczności przyjętych rozwiązań. Ewaluacja nie może zmieniać treści podstawy, więc może obejmować tylko jej interpretację. Dlatego w rozdziale o ewaluacji rozważana będzie tylko ta część programu, która stanowi swego rodzaju komentarz do podstawy. Co będzie podlegać ewaluacji? Na pewno ewaluacji mogą ulec komentarze do podstawy, jakimi są rozbudowane treści programowe oraz warunki realizacji (metodyka, przyjęte założenia czasowe). Możemy modyfikować założone cele szczegółowe. Wreszcie modyfikacji może ulec system oceniania – tutaj do ewaluacji przydadzą się wyniki klasyfikacji.

Jak będzie wyglądać ewaluacja?

Ważna w trakcie realizacji programu jest ewaluacja formacyjna – obserwacja reakcji klasy i indywidualnie uczniów. Ponieważ nauczanie przedmiotu trwa dwa lata, możemy modyfikacji dokonać w drugim roku nauki – nawet pierwsza klasa, w której wprowadziliśmy program, zdąży skorzystać ze zmian. Istotne jest skrupulatne ich zapisywanie – przydadzą się w przyszłości. Do ewaluacji formacyjnej doskonale nadają się też wszelkie prace pisemne i sprawdziany oraz komentarze rodziców. Warto zapisywać też uwagi doradcy metodycznego czy kolegów podczas lekcji koleżeńskich.

Ostatecznym sprawdzianem będzie ewaluacja sumacyjna – na końcu etapu nauczania. Dopiero po takiej ewaluacji możemy podjąć decyzję czy dalej pracować z programem, czy też dobrać inny. Możemy też zdecydować o modyfikacji programu – warto wtedy zasięgnąć rady doradcy metodycznego. Weźmy też pod uwagę fakt, że zapisane w programie metody są tylko sugestią – czasem drobna modyfikacja metod pracy może zmienić radykalnie osiągnane wyniki. Dlatego też w formie sugestii w programie zamieszczone zostaną: ankiety ewaluacyjne do ewaluacji formacyjnej i sumacyjnej oraz kalendarz ewaluacji.

Przykładowy kalendarz ewaluacji

1. Pierwsze dwa miesiące- pierwszy i drugi sprawdzian. Ewaluacja formacyjna bieżąca – zapisujemy wyniki i czynniki wpływające na nie.
2. Połowa listopada- zebrania z rodzicami, podsumowanie dotychczasowej realizacji programu. Zbieranie uwag rodziców i uczniów – cd. ewaluacji formacyjnej.
3. Połowa grudnia. Zebranie informacji z podsumowania, ewentualnie pierwsza ankieta. Już na tym etapie przeglądamy ciąg dalszy programu i wprowadzamy konieczne modyfikacje – ocenianie, metody, niektóre cele.
4. Zakończenie pierwszego półrocza. Podsumowanie połowy realizacji programu wyznaczonego na bieżący rok. Ewaluacja formacyjna bieżąca – zapisujemy wyniki i czynniki wpływające na nie.
5. Koniec marca, początek kwietnia. Zebrania z rodzicami. Zbieranie uwag rodziców i uczniów – cd. ewaluacji formacyjnej.

6. Koniec kwietnia, początek maja. Zebranie informacji z podsumowania. Już na tym etapie przeglądamy ciąg dalszy programu i wprowadzamy konieczne modyfikacje – ocenianie, metody, cele. Pora na pierwszą formę sumatywną.

7. Czerwiec. Podsumowanie materiału. Ewaluacja formatywna bieżąca – zapisujemy wyniki i czynniki wpływające na nie. Wnioski do pracy na przyszły rok szkolny.

Przykładowa ankieta ewaluacyjna

Ankieta jest anonimowa. Proszę zgodnie z prawdą odpowiedzieć na pytania. Zakreśl odpowiedzi:

1. Czy znasz program nauczania?

tak raczej tak trochę raczej nie nie

2. Czy treści, których uczysz się na filozofii są zrozumiałe?

tak raczej tak trochę raczej nie nie

3. Czy znasz kryteria oceniania?

tak raczej tak trochę raczej nie nie

4. Czy wiedza i umiejętności z filozofii były sprawdzane często?

tak raczej tak trochę raczej nie nie

5. Czy zadań domowych było dużo?

tak raczej tak trochę raczej nie nie

6. Czy sprawdziany były trudne:

tak raczej tak trochę raczej nie nie

7. Czy uważasz, że Twoja ocena odzwierciedla Twój stan wiedzy?

tak raczej tak trochę raczej nie nie

8. Czy nauczyciel oddawał wypracowania zgodnie z ustaleniami?

tak raczej tak trochę raczej nie nie

9. Czy zajęcia zachęcały Cię do myślenia?

tak raczej tak trochę raczej nie nie

10. BIBLIOGRAFIA

A. Bibliografia filozoficzna podstawowa

Arystoteles (1996). *Metafizyka*. Lublin, RW KUL

Arystoteles (2011). *Polityka*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN

Arystoteles (1972). *O duszy*, Warszawa, PWN

Arystoteles (2007). *Etyka nikomachejska*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN

Bergson, Henri (1963). *Myśl i ruch. Dusza i ciało*, Warszawa, PWN

Berkeley George (1956). *Traktat o zasadach poznania*, Warszawa, PWN

Buber Martin (1992). *Ja i Ty*, PAX, Warszawa

- Czeżowski, Tadeusz (1949). Logika. Podręcznik dla studiujących nauki filozoficzne. Warszawa, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych
- Descartes R. (1918), Rozprawa o metodzie, <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/rozprawa-o-metodzie.pdf>, dostęp 6.06.2019
- Diogenes, Laertios (2019). Żywoty i poglądy słynnych filozofów, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN
- Freud Zygmunt (1995). Kultura jako źródło cierpień, Warszawa, KR
- Fromm Erich (1993). Ucieczka od wolności, Warszawa, Czytelnik
- Hobbes Tomasz (2009). Lewiatan, Warszawa, Aletheia
- Hume David (1977). Badania dotyczące rozumu ludzkiego, Warszawa, PWN
- Kant, Immanuel (1993). Prolegomena, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN
- Kant, Immanuel (1998). Uzasadnienie metafizyki moralności, <http://www.sady.up.krakow.pl/antfil.kant.uzametmor.htm>, dostęp 17.06.2019
- Kierkegaard Soren (1969). Bojaźń i drżenie, Warszawa, PWN
- Locke John (2005). Drugi traktat o rządzie, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN
- Locke John (2011). Rozważania dotyczące rozumu ludzkiego, Warszawa, Hachette
- Mill John. S. (2005). O wolności, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN
- Mill John. S. (2005). Utylitaryzm, Wydawnictwo Naukowe PWN
- Pascal, Blaise (1921). Myśli, <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/pascal-mysli.html>, dostęp 7.06.2019
- Platon (2007). Dialogi, Warszawa, Unia Wydawnicza „Verum”
- Platon (2018). Państwo, Gliwice, OnePress
- Rorty Richard (1996). Przygodność, ironia, solidarność, Warszawa, Spacja
- Rousseau Jean-Jaques (1956). Umowa społeczna, Warszawa, PWN
- Sartre Jean-Paul (1998). Egzystencjalizm jest humanizmem, Warszawa, Muza
- Schlick Max (1960). Nowa filozofia doświadczenia, w: H. Buczyńska, Koło Wiedeńskie, Warszawa, Wiedza Powszechna
- Schopenhauer Artur (1994). Świat jako wola i przedstawienie, Warszawa, PWN
- Schopenhauer Artur (2003). Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów, Warszawa, Skrypt
- Spinoza Baruch (1954). Etyka, Warszawa, PWN
- Św. Anzelm. Prosologion, <http://sady.up.krakow.pl/antfil.anzelm.proslogion.htm>, dostęp 6.06.2019
- Św. Augustyn (1999). Wyznania, Warszawa, Świat Książki.
- Św. Tomasz (1963). Summa teologiczna, t. I, Londyn, Katolicki Ośrodek Wydawniczy „Veritas”
- Wittgenstein Ludwig (2000). Traktat logiczno-filozoficzny, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN
- Wojtyła Karol (1960). Miłość i odpowiedzialność, Lublin, KUL

- Camus Albert (2004). *Mit Syzyfa*, Warszawa, Muza
- Guthrie, Wiliam K.C. (1996). *Filozofowie greccy od Talesa do Arystotelesa*, Kraków, ZNAK
- Hegel Georg W. F. (1958). *Wykłady z filozofii dziejów*, Warszawa, PWN
- Kołakowski, Leszek (2011). *Moje słuszne poglądy na wszystko*, Kraków, ZNAK
- Kuziak M., Rzepczyński S., Sikorski D., Sucharski T., Tomasik T. (2011) *Słownik myśli filozoficznej*, Warszawa-Bielsko-Biała, ParkEdukacja
- Lipska, Ewa (1967). *My*, http://cyfroteka.pl/ebooki/Wiersze_wybrane-ebook/p98798i174388, dostęp 6.06.2019
- Marks Karol (1949). *Przyczynek do krytyki ekonomii politycznej*, w: K. Marks, F. Engels, *Dzieła*, T. XIII, Warszawa, KiW
- Popper Karol R. (2007), *Spółeczeństwo otwarte i jego wrogowie*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN
- Pratchett, Terry (2005), *Piramidy*, Warszawa, Wydawnictwo Prószyński i S-ka
- Rusinek, Michał i Załazińska, Aneta (2005). *Retoryka podręczna, czyli jak wnikliwie słuchać i przekonująco mówić*, Kraków, ZNAK
- Stanosz Barbara (2011). *Ćwiczenia z logiki*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN
- Św. Tomasz (1963). *Summa teologiczna*, Londyn, Katolicki Ośrodek Wydawniczy „Veritas”.
- Wojtyła, Karol (1998). *Fides et ratio*, <https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/fides_ratio_0.html>[dostęp 1 czerwca 2019]
- Wroczyński, Krzysztof (2008). *Prawo wobec moralności*. Antonia Rosminiego koncepcja filozofii prawa. Lublin, Wyd. KUL
- Zdybicka Z. J. (2014) *Jan Paweł II o potrzebie i roli filozofii w kulturze* <https://www.kul.pl/files/581/Wydzial/aktualnosci/Nagroda_s_Zdybicka_slowo.pdf>[dostęp 1 czerwca 2019]
- C. Bibliografia pedagogiczna (wybór)
- Brudnik, Edyta; Moszyńska, Anna; Owczarska, Beata (2000). *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie: przewodnik po metodach aktywizujących [Cz.1 i 2]*, Kielce, Zakład Wydawniczy SFS
- Donaldson, Margaret, (1986). *Myślenie dzieci*, Warszawa: Wiedza Powszechna
- Gruszczyk-Kolczyńska, Edyta, (1994). *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki*, wyd. 2, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Gruszczyk-Kolczyńska, Edyta (red.), (2012), *O dzieciach uzdolnionych matematycznie*. Książka dla rodziców i nauczycieli, Warszawa: Nowa Era.
- Gruszczyk-Kolczyńska, Edyta, Zielińska, Ewa, (2015). *Dziecięca matematyka – dwadzieścia lat później*. Książka dla rodziców i nauczycieli starszych przedszkolaków, Kraków, Bliżej Przedszkola

- Gruszczyk-Kolczyńska, Edyta, Zielińska, Ewa, (2005). Wspomaganie dzieci w rozwoju do skupiania uwagi i zapamiętywania, Warszawa, WSiP
- Gruszczyk-Kolczyńska E. i in., (2009), Wspomaganie rozwoju umysłowego oraz edukacja matematyczna dzieci w ostatnim roku wychowania przedszkolnego i w pierwszym roku szkolnej edukacji, Warszawa, Edukacja Polska
- Grzonkowska D., Misztal J., Wilińska-Wieczorek J., Żuchowski Z., (2013). Monitorowanie wdrażania podstawy programowej kształcenia ogólnego na II, III, IV etapie edukacyjnym. Poradnik, Warszawa, ORE
- Grzybowski J., Jaworska A., Kazimierczak-Kucharska A., Norwa A., Waleszczyński A., Zalewska S. L. (2016). Sposób na filozofię. Kluczowe zagadnienia z dydaktyki przedmiotowej, Warszawa, Wydawnictwo Stowarzyszenia Filomatów
- Piaget, Jean, (1977). Psychologia i epistemologia, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Rafał-Łuniewska, Joanna (2014). Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) w przedszkolu, szkole i placówce oświatowej – na czym polega rzeczywiste wspieranie uczniów z różnymi dysfunkcjami i dostosowanie dla nich wymagań edukacyjnych ? <file:///C:/Users/User/Downloads/mat.-dodatkowymodul-v-zal.-Zuczen-ze-spe-wspomaganie-3%20.pdf>, dostęp 16.06. 2019.
- Semadeni Zbigniew, (2016). Podejście konstruktywistyczne do matematycznej edukacji wczesnoszkolnej, Warszawa, ORE
- Sterna Danuta (2016). Uczę się uczyć. Ocenianie kształtujące w praktyce, Warszawa, Centrum Edukacji Obywatelskiej

Mgr Grzegorz Szymanowski (filozofia, etyka, historia, wos), nauczyciel dyplomowany w Zespole Państwowych Szkół Muzycznych im. M. Karłowicza w Krakowie z 26-letnim stażem pracy, doradca metodyczny z historii, wos, filozofii w latach 2005-2015; trener. Autor materiałów szkoleniowych i programów nauczania dla MEN, ORE WSE, ZNAK. Współautor Pochwała ciekawości. Poradnik dla nauczycieli filozofii, języka polskiego, wiedzy o kulturze i historii, ZNAK, Kraków 2005, oraz 60 publikacji z zakresu pedagogiki, historii i wos.